

6.SINIF
1, 2, 3, 4, 5 ve
6.ÜNİTE
DERS NOTLARI

6.SINIF I.ÜNİTE DERS NOTLARI

Değişen Rollerim

Kazanım Ders Notu - 1

» Rollerimiz

- Bir işte bir kimsenin üstüne düşen göreve **rol** denir. Birey olarak dünyaya geldiğimiz andan itibaren çeşitli sosyal roller üstleniriz.

Örneğin; aile içinde çocuk, okulda öğrenci, spor takımında oyuncu rolünü üstlenebiliriz.

- Aile, bireyin içinde yer aldığı ilk sosyal kurumdur. Bunu daha sonra akraba, arkadaş çevresi ve okul takip eder. Kısacası yaşımıza göre zaman içerisinde bu gruplarda farklı roller üstleniriz.

- Rollerimizin bir kısmı **doğuştan sahip olduğumuz roller**dir. Bu roller evlat ya da kardeş olmak gibi biyolojik özelliklerimizden kaynaklanan, herhangi bir ilgi ve yetenek gerektirmeyen rollerimizdir. Bunları seçme imkânımız yoktur.

Örneğin; evlat, kardeş, torun, yeğen, kuzen ...

- Bazı rollerimiz ise isteğimizle çalışarak, başarı göstererek **sonradan sahip olduğumuz roller**dir. Bunlar özgür irademizle katıldığımız grupların bize yüklediği rollerdir.

Örneğin; sınıf başkanı, takım kaptanı, solist ...

- Rollerimiz, içinde bulunduğumuz gruba veya kuruma göre değişebilir ve çeşitlilik gösterebilir.

Aile içinde abi, okulda öğrenci, sınıfta başkan, markette müşteri, futbol takımında kaleci, müzik grubunda solist olmak gibi.

- Sosyal roller zaman içinde değişebilir. Bir öğrencinin eğitimini tamamlayarak doktor ya da pilot gibi mesleklere sahip olması bu duruma örnek olarak verilebilir.

- Bireyler tek bir grup içinde farklı roller de üstlenebilirler.

Örnek;

12 yaşındaki Yusuf; aile içinde evlat, kardeş, abi ve torun gibi roller üstlenebilir.

- Rollerimiz bize birtakım haklar ve sorumluluklar yükler.

» Haklarımız

- **Haklarımız** hukukun çizdiği sınırlar çerçevesinde sahip olduğumuz kazanımlar ya da yapabileceklerimizle ilgilidir.

Örnek: Okulun imkanlarından faydalanmak

» Sorumluluklarımız

- Sorumluluklarımız ise üstlendiğimiz rollerimizin gereklerini yerine getirmeye ilgilidir.

Örnek: Okul kurallarına uymak

» Mesleki Rol

- Eğitim öğretim hayatımızı tamamladıktan sonra meslek grupları içinde yer alırız.
- İçinde yer aldığımız meslek grubunun gerektirdiği davranışlara ve kurallara uygun hareket etmeye **mesleki rol** denir.
- Mesleki rollere ilişkin beklentiler yazılıdır; sosyal rollere ilişkin beklentiler ise yazılı değildir. Örneğin, öğretmenlerin kanun ve yönetmelikler çerçevesinde belirlenmiş görev ve sorumluluklarının yanında toplumun da onlardan bazı beklentileri vardır. Toplum öğretmenlerden dürüst, fedakâr ve örnek insan olmalarını beklemektedir.

Meslek / Rol	Görev / Sorumluluk	Toplumsal Beklentiler
Öğretmen	Eğitim-öğretim	Örnek insan olmak
Meslek / Rol	Görev / Sorumluluk	Toplumsal Beklentiler
Hakim	Adalet	Tarafsız olmak

Kültürümüzle Yaşıyor ve Gelişiyoruz

Kazanım Ders Notu - 2

» Milli Kültür

- Kuşaktan kuşağa aktarılan ve bir toplumu diğer toplumlardan ayıran hayat tarzı o toplumun **millî kültürü**dür. Dil, tarih, inanç, gelenek, örf gibi milli kültürü oluşturan unsurlar, milletin birliği ve beraberliğinde önemli role sahiptir.
- Millî kültür aynı zamanda millî kimliği oluşturur. **Kültür, millî birlik ve beraberliğe katkı sağlar.** Din, dil, tarih millî kültürün unsurlarındandır.
- Toplumu oluşturan bireyler din, dil, ırk ve cinsiyet olarak birbirine benzeyebileceği gibi birbirinden farklı özellikler de gösterebilir.

Tüm bu farklılıklara rağmen toplumu bir arada tutan ortak **sosyal, kültürel, tarihi** değerler ve bağlar vardır.

Bazı sosyal, kültürel ve tarihi bağlarımız şunlardır;

- 1- Dilimiz
- 2- Tarihimiz
- 3- Dinimiz
- 4- Vatanımız
- 5- Bayrağımız
- 6- Milletimiz
- 7- Geleneklerimiz
- 8- Bayramlarımız
- 9- Törenlerimiz

» Sosyal, kültürel ve tarihî bağlara sahip çıktığımızda;

- » Toplumda birlik ve beraberlik güçlenir.
- » Toplumsal hoşgörü, anlayış ve dayanışma artar.
- » İçeriden ve dışarıdan gelecek tehditlere karşı güçlü bir ülke oluruz.
- » Toplum olarak modern ve gelişen dünyadaki yerimiz daha da sağlam olacaktır.

» Ebru Sanatı

- Ebru, kağıt üzerine özel yöntemlerle yapılan geleneksel bir süsleme sanatıdır.
- “Toplunun tüm kesimlerinin bir su teknesinin başında, bir araya gelebileceğinin ispatıdır ebru.” cümlesinde ebru sanatının birleştirici olma özelliği vurgulanmıştır.

» Bayramlarımız

- Bayramlarda aileler, akrabalar, komşular bir araya geliriz. Milli ve dini duyguları, inançları, gelenekleri yaşar ve yaşatırız. Sadece bayramlarda değil cenaze merasimlerinde ve düğünlerde birlikte hareket eder, birbirimizi yardımına koşarız.
- Bu durum toplumsal birlikteliğin oluşmasına ve devamına katkı sağlar.

» Dilimiz

- Kültürün nesilden nesile aktarılması, yaşaması ve gelişmesi dil yoluyla olur. Böylece millet hayatındaki devamlılık dil sayesinde sağlanmış olur.
- Dilimiz köprü gibidir. Çünkü kültürel mirasın aktarılmasını sağlar.

» Tarihimiz

- Tarih yeni nesillerde millî bilincin oluşmasında, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında rol oynar.
- Tarihimiz insanın hafızası gibidir. Çünkü yaşadıklarımızı saklar.

Ön Yargıları Kırıyorum

Kazanım Ders Notu - 3

» Ön Yargı

- Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikre **ön yargı** denir.

- Birbirini tanımayan,
Empati kuramayan,
Farklılıklara saygı duymayan bireylerde başkalarına karşı ön yargılar oluşmaktadır.

- Ön yargılar genellikle fiziksel farklılığı olan, farklı kültürden, dinden ve mezhepten insanlara karşı olmaktadır.

Toplumsal birlikteliği azaltan bazı ön yargı ve kalıp yargılar şunlardır:

- 1- Din ve mezhep ayrımı
- 2- Cinsiyet ayrımı
- 3- Fiziksel ayrımlar
- 4- Irk ve millet ayrımı
- 5- Sosyal sınıf ayrımı
- 6- Dil ayrımı

- Ön yargıların azalması **toplumsal uyumun, birlik ve beraberliğin kuvvetlenmesini** sağlayacaktır.

- Ön yargının, ayrımcılığın ve çatışmanın azalmasını istiyorsak toplumsal temas artırılmalıdır. İnsanlar arasındaki iletişim ve duygusal bağ güçlendirilmelidir.

- Aynı toplumda huzurlu ve mutlu yaşamak için bireysel farklılıklarımıza saygılı olmalı, ön yargılarımızı sorgulamalı ve ön yargılı olmamalıyız. Toplumsal birlikteliğin devamı için bu ön yargıları ortadan kaldırmalı ve farklılıklara her zaman saygı duymalıyız.

» Ön Yargıların Sebepleri, Çeşitleri ve Sonuçları

Ön yargıların sebeplerini, çeşitlerini ve sonuçlarını bilmemiz ön yargılarımızı kırma konusunda bize kolaylık sağlar. Ön yargının bazı sebepleri, çeşitleri ve olası sonuçları şunlardır:

Ön Yargıların Sebepleri

- Karşımızdaki kişiyi yeterince tanımamak
- Farklılıklara saygılı olmamak
- Empati kurmamak

Ön Yargıların Çeşitleri

- Cinsiyet ayrımcılığı
- Kültür farklılığı
- Sosyoekonomik yapı

Ön Yargıların Sonuçları

- Arkadaşlık ilişkilerinde bozulma
- Toplumda ayrışma
- Toplumsal çatışma

NOT: İnsanlar hakkındaki ön yargılar ve olumsuz tecrübeler farklı inanç, mezhep ve kültürler karşı kalıp yargı oluşmasına sebep olabilir. Kalıp yargılar toplumsal uyumu olumsuz yönde etkiler.

» Kalıp Yargı ve Ön Yargılara Verilebilecek Bazı Örnekler

- Bazı ülkelerde siyah tenli insanlara yapılan ırkçı ve ayrımcı yaklaşımlar
- Bazı devletlerin ülkelerinde yaşayan Müslümanlara yönelik ayrımcı yaklaşımları
- Engelli bireylerin işe alınmasında yaşanan yaklaşımlar
- Toplum içinde maddi gücü düşük olan kişilere yönelik yapılan olumsuz tavır ve tutumlar

Birlikte Daha Güçlüyüz

Kazanım Ders Notu - 4

» Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma

- **Dayanışma**, bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması demektir. **Toplumsal dayanışma** ise toplumun kurum ve kuruluşlarıyla ortak değerlerde birleşmesi ve birlikte hareket etmesidir.
- **Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın önemi oldukça büyüktür.** Bu dayanışmanın, yardımlaşma ve birlikteliğin sağlanması için devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları çeşitli faaliyetler düzenlerler.
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere aşağıdaki kurumların çalışmaları örnek olarak verilebilir.

Türk Eğitim Vakfı (TEV)

Maddi zorluklar çeken öğrencilere eğitim alanında fırsat eşitliği sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Kızılay

Doğal afetlerde yardıma ihtiyacı olanlara giyecek ve gıda yardımı yapar. Ayrıca barınma ve kan ihtiyacını da karşılar.

Mehmetçik Vakfı

Şehit olan Mehmetçiklerin bakmakla yükümlü oldukları yakınları ile gazi ve engelli Mehmetçiklere destek olmak amacıyla faaliyet gösterir.

Darülaceze

Darülaceze din, ırk, cinsiyet ayrımı yapmadan bakıma muhtaç, yaşlı, engelli insanlara, sokağa terk edilmiş kimsesiz çocuklara yardım eder.

Darüşşafaka Cemiyeti

Darüşşafaka Cemiyetinin kelime anlamı şefkat yuvasıdır. Yoksul ve yetim çocukların eğitim ve öğretim gibi ihtiyaçlarını karşılar.

Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV)

LÖSEV, lösemili ve kan hastası çocukların sağlık ve eğitim başta olmak üzere her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için çalışır.

» Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmanın Tarihimizdeki İzleri

- **Türk milletinin en belirgin özelliklerinden birisi de yardımlaşmaya ve dayanışmaya verdiği önemdir.** Bu dayanışma sadece bayramlarda ve özel günlerde değil kişilerin, toplumun ihtiyacı olduğu her dönemde yerine getirilmiştir.
- Geçmişte kurulan vakıflar ve sadaka taşları, milletimizin yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği öneme güzel bir örnektir.

» Merhametin Simgesi Sadaka Taşları

- Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde meydanlara, cami ve çeşme yanlarına yardımlaşma amaçlı taşlar konulurdu.
- Yardım etmek isteyenler bu taşın üstüne para bırakırdı. Böylece derdini kimseye anlatamayan ihtiyaç sahibi kişiler gecenin geç saatlerini bekler, kimseye görünmeden ihtiyacı kadar olan parayı alırdı.

» Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmanın Önemi

- Bir ülkede birlik ve beraberliğin sağlanmasında farklılıklara saygı gösterilmesi kadar **yardımlaşma ve dayanışmanın da önemi oldukça büyüktür.**
- **Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın sağlayacağı bazı bireysel ve toplumsal katkılar şunlardır:**
 - 1- İnsanlarla iletişimimizi artırır.
 - 2- Bir arada yaşamamızı sağlar.
 - 3- Sosyal bağlarımızı güçlendirir.
 - 4- Toplumsal huzuru sağlar.
 - 5- Toplumun refah düzeyini artırır.

Sorunlarımın Çözümünü Biliyorum

Kazanım Ders Notu - 5

» Sorunlarımızın Çözüm Yolları

- Herhangi bir sorunla karşılaştığımızda bu sorunu **görmezden gelmemeliyiz**. Bu sorunu hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde hukuka uygun olarak çözmeye çalışmalıyız.

Hak

- Bir kişinin isteyebileceği, kullanabileceği, toplumca ve kanunlarca tanınan yetkiye **hak** denir.

Örnek:

- Yaşama hakkı
- Dilekçe hakkı
- Oy kullanma hakkı

- Bize tanınan haklar hem **ulusal** hem de **uluslararası belgelerle** koruma altına alınmıştır. Vatandaş olarak **sahip olduğumuz haklar anayasamız tarafından güvence altına alınmıştır**.

Sorumluluk

- Kişinin kendi davranışlarını ve yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını üstlenmesine **sorumluluk** denir.

Örnek:

- Bir öğrencinin ev ödevlerini yapması
- Trafikte kırmızı ışıkta durulması
- Yerlere çöp atılmaması

Özgürlük

- Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranmaya **özgürlük** denir.

Örnek:

- Din ve vicdan özgürlüğü
- Haberleşme özgürlüğü
- Düşünce özgürlüğü

- Hakkımızın haksız bir şekilde kısıtlandığı veya önlendiği bir durumla karşılaştığımız zaman resmi veya ilgili kurumlara;

- Dilekçe ile başvuru yaparak**

- Bilgi edinme hakkımızı kullanarak**

- Telefon şikayet hattı numaralarını arayarak**

- Web sayfalarında yer alan istek ve şikayet formlarını doldurarak** başvuruda bulunabilir ve hakkımızı arayabiliriz.

- Bilgi edinme hakkımızı kullanmak için **dilekçe ile başvuru yapabilir**, ilgili kurum ya da kuruluşun internet sitesinde yer alan **bilgi edinme formunu doldurabilir**, **elektronik posta gönderebilir**, **Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)** gibi resmi kurumlar üzerinden **başvuru yapabilir** ve **e-devlet sitesinde yer alan modülleri kullanabiliriz**.

- Ülkemizde çocukların haklarını kullanmalarına ve sorunlarını çözmelerine yardımcı olacak birçok resmî kurum ve sivil toplum kuruluşu vardır. Bunlardan biri de **"Kamu Denetçiliği Kurumu"**dur.

- RTÜK, radyo ve televizyon yayınları hakkında gelen şikayetleri değerlendirmek için kurulmuştur (444 1 178 RTÜK Çağrı Hattı).

- ALO 175, tüketicilerin ister mesafeli alışverişlerde ister doğrudan alışverişlerde aldıkları her türlü ürün ve hizmetlere yönelik şikayetlerini bildirebilecekleri, problem ve mağduriyetlerine çözüm arayabilecekleri bir hattır.

6.SINIF 2.ÜNİTE DERS NOTLARI

Destan ve Yazıtlarda Türkler - 1

Kazanım Ders Notu - 6

» Türklerin Ana Yurdu

- Türklerin ilk yurdu Orta Asya'dır.

Orta Asya;

» Kuzeyde Sibirya

» Güneyde Hindukuş Dağları

» Batıda Hazar Denizi

» Doğuda Kingan Dağları

ile çevrilidir.

- Bu coğrafyada Türkler, İslamiyet'ten önce Hun, Kök Türk ve Uygur gibi devletler kurmuşlardır.

- Orta Asya'da karasal iklim hâkimdir. Bundan dolayı bu coğrafyadaki en temel geçim kaynağı hayvancılık olmuştur. Hayvancılığın temel geçim kaynağı olması nedeniyle bu coğrafyada kurulan Türk devletlerinin büyük bir çoğunluğu göçebe bir yaşam sürmüştür.

- Orta Asya'dan bazı Türk boyları daha çok siyasi ve ekonomik nedenlerle dünyanın değişik yerlerine göç etmişlerdir.

» Orta Asya'dan Göçler

Göçlerin Nedenleri

- Olumsuz iklim şartları ve kuraklık
- Salgın hayvan hastalıkları
- Otlakların yetersizliği
- Hızlı nüfus artışı
- Çin ve diğer devletlerin baskısı
- Türklerin bağımsızlığa düşkünlüğü
- Boylar (sülaleler) arasında yaşanan mücadeleler
- Dünyayı fethetme arzusu (cihan hâkimiyeti)

Göçlerin Sonuçları

- Göç ettikleri yerlerde yeni isimlerle yeni devletler kurdular.
- Göç ettikleri bölgelerde devlet teşkilatı ve devlet yönetimiyle diğer ülkelere örnek oldular.
- Türk kültürü geniş bir coğrafyaya taşındığından dolayı Türk tarihini bir bütün halinde araştırmak daha da zorlaşmıştır.
- Bu göçlerin sonunda Türkler o bölgedeki kültürleri etkilediler. Aynı zamanda yerleştikleri bölgedeki kültürden etkilendiler.

» İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

Devlet Yönetimi

- Devleti, töre adı verilen yazılı olmayan kurallara göre han, hakan, kağan gibi unvanlar verilen hükümdarlar yönetmiştir.
- Kağanlık, Türklere Tanrı tarafından verildiğine inanılan bir görevdi. Bu anlayış kut olarak adlandırılmıştı. Kut, kan yoluyla babadan oğula geçerdi. Bundan dolayı kağan ölünce çocukları devletin başına geçmek için taht kavgası yapardı. Bu yüzden de devlet kısa sürede parçalanırdı.
- Devlet işleri kurultay adı verilen bir mecliste görüşülürdü. Kurultayın başkanı, kağandır. Kağanın eşi hatun ve boy beyleri de bu meclise katılırdı.

Kurultayda son söz kağana ait olduğu için bu meclis danışma meclisidir. Ayrıca hatunun kurultayda yer alması kadınların yönetimde söz hakkı olduğunun kanıtıdır.

Din ve İnaniş

- Gök Tanrı inancına sahip olan Türkler, ölümden sonraki yaşama inanırlar ve ölen kişileri eşyaları ile birlikte yuğ adı verilen bir törenle gömerlerdi. Mezarların başına ölen kişinin öldürdüğü düşman sayısınca balbal adı verilen taş heykeller dikilirdi.

Ekonomik Hayat

- Uygurlara kadar temel geçim kaynağı hayvancılıktır. Uygurlarla birlikte tarım önemli bir geçim kaynağı olmuştur.
- Ticaret oldukça önemli bir geçim kaynağı olduğu için İpek Yolu'nu ele geçirmek için sık sık mücadeleler yaşanmıştır.
- Ayrıca dericilik, halıcılık, dokumacılık ve madencilik önemli geçim kaynakları arasında yer almıştır.

Toplumsal Hayat

- Uygurlara kadar göçebe yaşam hakimdir. Uygurlarla birlikte yerleşik yaşam tarzı benimsenmiştir.
- Devlet içinde toplumsal sınıf ayrımı görülmemiştir.
- Ordu - millet anlayışı hakimdir. Yani toplumu oluşturan insanların hepsi aynı zamanda orduda da görev alabilmektedir.

Kültürel Yaşam

- Türk tarihinde ilk kez yazıyı kullanan Kök Türklerin ve Uygurların kendilerine ait alfabeleri bulunmaktadır.
- Türk tarihinin ilk yazılı eserleri olan Orhun Kitabeleri, Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır.

Destan ve Yazıtlarda Türkler - 2

Kazanım Ders Notu - 6

» Asya Hun Devleti

- Tarihte bilinen ilk Türk devleti Teoman tarafından kurulan **Asya Hun Devleti**'dir. Asya Hunları;
 - Hayvancılık ile uğraştıkları için göçebe olarak yaşadılar.
 - İpek Yolu'nu ele geçirmek için Çinlilerle mücadele ettiler.
 - Çinliler, Hun akınlarından korunmak için Çin Seddi'ni inşa ettiler.
 - En parlak dönemini Mete Han zamanında yaşadılar.
 - Oğuz Kağan Destanı Asya Hun Devleti'ne aittir.
- Hunlar, taht kavgaları yüzünden önce Doğu ve Batı Hunları olarak ikiye ayrıldı. Batı Hunları, batıya doğru giderek Kavimler Göçü'nün başlamasında etkili oldular. Doğu Hunları ise Çin hâkimiyetine girdiler.
- **Mete Han;**
 - Orduyu daha kolay yönetmek amacıyla "onlu sistemi"; devlet yönetimini daha kolaylaştırmak amacıyla ise "ikili sistemi" buldu.
 - Çinlileri yenmesine rağmen milli kimliklerini koruyabilmek için Çin topraklarına yerleşmedi.

» Kavimler Göçü

- Batı Hunları, Çin hâkimiyetine girmek için batıya doğru göç etmeye başlamıştır. Türklerin geldiğini gören bazı kavimler, Türklerden kaçarak Avrupa'ya doğru göç etmeye başlamıştır. MS 375 yılında birçok milletin göç etmesine neden olan bu olaya Kavimler Göçü denilmiştir.
- Kavimler Göçü tarihte siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan önemli sonuçlara neden olmuştur.
- **Kavimler Göçünün Bazı Sonuçları**
 - Avrupa'ya gelen yeni kavimler, bugünkü Avrupa devletlerinin temellerini attılar.
 - Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu olmak üzere ikiye ayrıldı.
 - Avrupa'da derebeylik (Feodalite) rejimi ortaya çıktı.
 - Derebeyliğin tüm dünyayı etkilemesiyle İlk Çağ kapandı ve Orta Çağ başladı.
 - Hunlar, Avrupa'da Avrupa Hun Devleti'ni kurdular.
 - Türk kültürü Avrupa'ya taşınmış ve Türkler Avrupa kültüründen etkilenmiştir.

» Kök Türk Devleti

- Tarihte Türk adıyla kurulan ilk Türk devleti, Bumin Kağan tarafından kurulan **Kök Türk Devleti**'dir.
 - Bumin Kağan, kardeşi İstemi Yabgu ile devleti doğu ve batı olarak yönetti.
 - En parlak zamanları Mukan Kağan zamanında olan Kök Türkler, Mukan Kağan'ın ölmesi üzerine başlayan taht kavgaları ile 582 yılında ikiye ayrıldı. 630 yılında Doğu Kök Türk Devleti, Çinliler tarafından yıkıldı. Batı Kök Türk Devleti ise 630 yılında Çin'e bağlandı.
 - Bir süre sonra Kök Türkler yeniden toparlanarak Kutluk Kağan liderliğinde II. Kök Türk (Kutluk) Devleti'ni kurdular (682-742).
 - Ergenekon Destanı Kök Türklerle aittir.
- Kök Türk Yazıtları olarak adlandırılan abideler II. Kök Türk Devleti'ne aittir. Bu yazıtlar 38 harften oluşan Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır. Türk tarihi ve edebiyatının ilk yazılı eserleri arasında yer alırlar. Bu yazıtlarda Türk adı ilk defa millet adı olarak kullanılmıştır.

» Uygur Devleti

- Tarihte yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti Bilge Kül Kağan tarafından kurulan **Uygur Devleti**'dir. Uygurların;
 - Başkentleri Ordubalık şehridir.
 - Kâğıt ve matbaa gibi icatları Çinlilerden öğrenip kullandılar.
 - 18 harften oluşan ve kendilerine ait olan Uygur alfabesini kullandılar.
 - Çinlilerden etkilenecek Manihaizm (Mani) ve Budizm dinlerini benimsediler.
 - Yerleşik yaşama geçtikleri için kendilerinden önceki Türk devletlerine göre tarımda, mimaride, modern şehir kurmada ileri gitmişlerdir.
 - Göç ve Türeyiş destanları Uygurlara aittir.
 - 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılmışlardır.
- **Uygurların Mani dinini benimsemesiyle;**
 - Temel geçim kaynağı olan hayvancılık önemini kaybetmiş ve tarımın önemi artmıştır.
 - Temel yaşam biçimi olan göçebe yaşam yerine yerleşik yaşam başlamıştır.

İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim - 1

Kazanım Ders Notu - 7

» İslamiyet'in Doğuşu ve Yayılışı

- İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası'nda **çeşitli devletler kurulmuş olsa da siyasi birlik sağlanamamıştı**. İnsanlar kabileler halinde yaşıyor, kabileler arasında kan davalarına bağlı savaşlar yapıyordu. İnsanlar kendi yaptıkları putlara tapıyor, kadınlar ve kız çocuklarına değer verilmiyordu. Bu döneme "**Cahiliye Dönemi**" denilmektedir.
- Bu kötü gidişe dur diyecek kutlu kişi Hz. Muhammed, 571 yılında Mekke'de dünyaya geldi.

Hz. Muhammed;

- ✓ Anne ve babasını kaybedince dedesi ve amcası tarafından büyütüldü.
- ✓ Gençliğinde dürüstlüğü ve güvenilirliği ile herkesin sevgisini kazanmıştır. Bundan dolayı kendisine El-Emin (Güvenilir) lakabı verilmiştir.
- ✓ Mekke'nin ileri gelenleri tarafından Hz. Muhammed'in de aralarında bulunduğu "**Hilfu'l-Fudûl**" (Erdemliler Topluluğu) adı verilen bir topluluk oluşturuldu. Bu topluluk Mekke'de zulme uğramış mazlumlara yardım etmiş ve zalimlerle mücadele etmiştir.
- ✓ Hz. Muhammed, putlara inanmıyor ve bunun yanlış olduğunu dile getiriyordu.
- ✓ Hira Mağarası'nda iken 610 yılında ilk vahiy geldi.
- Hz. Muhammed'e peygamberlik geldikten sonra İslamiyet'e karşı olan Mekkeliler, bu yeni dinin yayılmasına tepki gösterdiler. Müslümanlara baskı ve şiddet uygulamaya başladılar.
- Mekkelilerin baskısı artınca 622 yılında Medinelilerin davetiyle Hz. Muhammed ve bazı Müslümanlar, Medine'ye göç etmiştir. İslam tarihinde bu olaya **hicret** adı verilmiştir.

- Hz. Muhammed, hicretten sonra Medine'de Müslüman, Yahudi ve putperestleri bir araya getirerek **Medine Sözleşmesi**'ni yaptı. **Bu sözleşmeye göre;**
 - Müslüman ve Yahudiler barış içerisinde yaşayacaklardır.
 - Medine'nin savunması hep birlikte yapılacaktır.
 - Yahudiler dinlerini serbestçe yaşayacaklardır.
 - Müslümanlar ve Yahudiler, başka bir topluluk ile anlaşmazlık yaşarlarsa birbirlerinin yanında yer alacaklardır.
 - Yahudiler ve Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıklarda Hz. Muhammed hakem olarak kabul edilecektir.

■ **Hz. Muhammed Dönemi'nde yaşanan diğer önemli gelişmeler şunlardır;****Bedir Savaşı (624)**

Mekkelilerle Müslümanlar arasındaki ilk savaştır. Savaşı Müslümanlar kazandı. Esir düşen Mekkeli müşriklerden okuma yazma bilenler, on Müslümana okuma yazma öğretmeleri şartıyla serbest bırakıldı. Bu durum **eğitime** verilen önemi kanıtlar.

Uhud Savaşı (625)

Mekkelilerle yapılan bu savaşı Müslümanlar kaybetti.

Hendek Savaşı (627)

Mekkelilerin yaptığı saldırı geri püskürtüldü.

Hudeybiye Barışı (628)

Mekkeliler, Müslümanları hukuken tanımış oldular.

Mekke'nin Fethi (630)

Kâbe, Müslümanların eline geçti ve putlardan temizlendi.

- Hz. Muhammed son haccında Müslümanlara "**Veda Hutbesi**" ile seslenmiştir. Bu hutbede cahiliye adetlerinin kaldırıldığını açık bir şekilde söylemiştir. Veda Hutbesi'nden sonra vefat etmiştir (632).

İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim - 2

Kazanım Ders Notu - 7

» Dört Halife Dönemi (632 - 661)

Hiz. Muhammed'in vefatından sonra Dört Halife Dönemi başlamıştır. Dört halife, Müslümanların ileri gelenlerinin seçimiyle belirlenmiştir.

Hz. Ebubekir Dönemi (632 - 634)

- Peygamberimizden sonra yönetime gelen ilk halifedir.
- Hiz. Muhammed'in vefatından sonra ortaya çıkan yalancı peygamberleri ortadan kaldırmıştır.
- Savaşlarda pek çok hafızın şehit olması nedeniyle Kur'an-ı Kerim'i kitap hâline getirmiştir.

Hz. Ömer Dönemi

- Kudüs, Suriye, Filistin ve İran bu dönemde fethedilmiştir.
- Hicreti başlangıç kabul eden hicri takvim bu dönemde hazırlanmıştır.
- Sınırların genişlemesiyle siyasi, hukuki ve sosyal alanlarda düzenlemeler yapılmıştır.

Hz. Osman Dönemi

- İslam donanması kurularak Kıbrıs Adası fethedilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim, bu dönemde çoğaltıldı ve dünyanın bazı önemli başkentlerine gönderilmiştir.

Hz. Ali Dönemi

- Müslümanlar arasında ayrılıklar başlamış, bu nedenle fetihler durmuştur.
- İslam Devleti'nin merkezi Medine'den Kufe'ye taşınmıştır.

Hiz. Ali'nin şehit edilmesiyle Dört Halife Dönemi sona ermiştir. Dört Halife Dönemi'nden sonra Şam'da kurulan Emevi Devleti'nin hükümdarı olan Muaviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi ile halifelik saltanata dönüşmüştür.

» Emeviler Dönemi (661-750)

- Dört Halife Dönemi'nden sonra merkezi Şam olmak üzere Emevi Devleti kuruldu.

Bu dönemde;

- Halifelik, babadan oğula geçerek saltanat haline dönüştü.
- Cebeli Tarık Boğazı geçilerek İspanya fethedildi.

- Emeviler askeri ve siyasi açıdan İslamiyet'in sınırlarını genişletmiş olsa da uyguladıkları aşırı milliyetçi ve ayrımcı tutum yüzünden Türkler başta olmak üzere birçok milletin İslamiyet'i kabul etmemesine neden olmuştur.

- Emevilerin Arap olmayan Müslümanlara karşı uyguladıkları bu ırkçı yaklaşım İslamiyet'in yayılışını yavaşlatırken Emevi iktidarının da yıkılışını hızlandırdı.

- Emevi Devleti yıkıldıktan sonra İspanya'da Endülüs Emevi Devleti kuruldu (756-1031).

- Endülüs Emevileri Avrupa'yı eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında etkiledi.

» Abbasiler Dönemi (750-1258)

- Emevi hanedanlığına son veren Abbasiler, Bağdat merkezli bir devlet kurdular.

Bu dönemde;

- Emevilerin ırkçı tutumlarından vazgeçildi.
- Bilim ve sanat alanında büyük ilerlemeler sağlandı.

- Abbasiler, Emevilerin izlediği milliyetçi politikanın tam tersine hoşgörü ve herkese eşit yaklaşan bir politika izlediler.

- Abbasilerin hoşgörü tutumu, Türklerin ve birçok milletin İslamiyet'i kabul etmelerini sağladı.

- Abbasiler, 751'de Talas Savaşı'nda Türklerle ittifak yaparak Çinlileri mağlup etti. Bu dönemden sonra Türklerin İslamiyet'e girmesi hızlandı.

- Abbasiler Dönemi'nde Türklere devlet içinde bazı görevler verildi. Türkler için Bağdat'ın kuzeyinde Samarra şehri kuruldu.

- Abbasiler, 1258 yılında İlhanlılar tarafından yıkıldı.

İslamiyet ve Türkler - 1

Kazanım Ders Notu - 8

» İslamiyet Öncesinde Türklerde Din ve İnanç

Türklerin geniş bir coğrafyada yaşamaları ve farklı dinlerle temas hâlinde olmaları, çeşitli din ve inançları benimsemelerinde etkili olmuştur. İslamiyet'ten önce Türkler Gök Tanrı, Budizm, Şamanizm, Zerdüştlük, Manihaizm ve Hristiyanlık gibi din ve inançları kabul etmişlerdir. Bunlar içinde en yaygın olanı Gök Tanrı inancıydı.

» Türklerin İslamiyet'e Geçiş

Türklerin Müslüman Araplarla ilk temasları Hz. Ömer zamanında gerçekleştirilen fetihlerle başladı. Ancak Türklerin toplu olarak İslamiyet'i kabul etmeleri ve Türk-İslam devleti kuracak çoğunluğa ulaşabilmeleri üç asırlık bir zamanı buldu.

Talas Savaşı (751)

Abbasilerle Çinliler arasında yaşanan bu savaşta Karluk Türkleri, Abbasileri desteklemiş ve Abbasiler savaşı kazanmıştır. **Bu savaştan sonra** Türklerle Abbasiler arasında olumlu ilişkiler başlamış ve **Türkler kitleler halinde Müslüman olmaya başlamıştır.**

- Orta Asya'da İslamiyet'i kabul eden **ilk Türk boyu Karluklar, ilk Türk devleti ise Karahanlılardır.**
- Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinin gerekçeleri şunlardır;
 - ① Emevilerin aksine Abbasilerin uyguladığı eşit ve hoşgörülü politikalar
 - ② İslamiyet'teki Allah inancı ile Türklerdeki Gök Tanrı inancının birbirine benzemesi
 - ③ İslamiyet'teki cihat anlayışı (İslamiyet'i yayma) ile Türklerdeki cihan hâkimiyeti anlayışının birbirine benzemesi
 - ④ İslamiyet'teki ahiret inancının, cennet ve cehennem kavramlarının Türklerde de görülmesi
- Türkistan'da İslam dininin tanınması ilk olarak tüccarlar aracılığıyla gerçekleşmişti. Orta Asya'daki medreselerde yetişen dervişler, ticaret kervanlarına karışarak göçtükleri insanlara İslamiyet'in esaslarını anlatıp öğrettiler.

» Türklerin İslam Dünyasına Olan Katkıları

- Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda değişim ve etkileşimler olmuştur. Türkler askeri ve siyasi olarak İslam dünyasına hizmetler yapmış ve İslamiyet'in yayılmasını sağlamıştır.

Türklerin İslam dünyasına katkılarından bazıları şunlardır;

- ✓ Abbasi halifelerini koruyarak İslamiyet'in koruyuculuğunu üstlendiler.
- ✓ Değişik kıtalarda İslamiyet'in yayılmasını sağladılar.
- ✓ Osmanlı döneminde halifelik unvanı ile İslam dünyasına siyasi liderlik yaptılar.
- ✓ Medrese, cami, külliye, türbe gibi mimari eserler inşa ederek İslam kültürünün yayılmasına katkıda bulundular.

» Samarra ve Avasım Şehirleri

- Abbasiler zamanında Türkler, İslamiyet'in yayılması için askeri ve yönetim alanında birçok katkıda bulundular. Abbasiler, Türkleri askeri özelliklerini kaybetmelerini için **Samarra** adı verilen şehre yerleştirdiler. Ayrıca Bizans'a karşı sınırda kurulan **Avasım** şehirlerine de Türkleri yerleştirdiler.

» Yönetim Alanında Yaşanan Değişiklikler

- Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte yönetim alanında da bazı değişiklikler yaşanmıştır.
 - Devlet işlerinin görüşüldüğü kurultay, divan adı verilen bir meclise dönüştü.
 - Hükümdarlar halifeden onay alarak tahta geçmeye başladı.
 - Paraların üzerine halifenin ismi yazılarak halife adına hutbe okutulmaya başlandı.
 - Hükümdarlar İslami isim ve unvanlar almaya başladı.

İslamiyet ve Türkler - 2

Kazanım Ders Notu - 8

» İlk Türk İslam Devletleri

- İlk Türk İslam devletleri şunlardır; Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklu Devleti

» Karahanlılar (840-1212)

- Kurucusu Bilge Kül Kadir Han'dır. Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet'i kabul ettiler.
- Bu dönemde **Kaşgarlı Mahmut**, Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türk dilinin üstünlüğünü kanıtlamak amacıyla **Divan-ü Lugâti't Türk** adıyla bir sözlük hazırlamıştır.
- **Yusuf Has Hacib** ise **Kutadgu Bilig** adlı kitabında hükümdara devlet yönetimi konularında tavsiyeler sunmaktadır. **Edib Ahmet Yükneki**'nin **Atabetü'l Hakâyık**'ı ve **Hoca Ahmed Yesevi**'nin **Divân-ı Hikmet**'i de dönemin önemli eserleri arasında yer alır.
- Diğer Türk İslam devletlerine göre **Türk kültüründen en az uzaklaşan devletlerden biri Karahanlılar olmuştur**. Bunun nedeni **nüfusunun çoğunluğunun Türk olmasıdır**.

» Gazneliler (963-1186)

- Gazneliler, 963 yılında Afganistan'da yer alan Gazne şehrinde Alp Tigin tarafından kuruldu.
- Devletin en ünlü hükümdarı **Hindistan'a on yedi sefer düzenleyerek burada İslamiyet'i yayan Gazneli Mahmut**'tur.
- İslamiyet'e yaptığı katkılardan dolayı Abbasi halifesi tarafından Gazneli Mahmut'a **"sultan"** unvanı verilmiştir. Bu durum Türklerin İslamiyet'in siyasi lideri ve askeri koruyucusu olduğunun bir göstergesidir.
- Gazneli Mahmut farklı milletler arasında ayrım yapmamış ve hoşgörü bir yönetim sergilemiştir.
- Biruni ve Firdevsi gibi birçok bilgin ve şairi koruyan Gazneli Mahmut, bilimin ve edebiyatın gelişmesine de katkıda bulunmuştur.
- Gazneli Sultanı Mesud, 1040 yılında Selçuklularla yaptığı Dandanakan Savaşı'nda yenilmiştir. Bu savaş sonrasında Gazneli Devleti zayıflama sürecine girmiş ve 1186 yılında yıkılmıştır.

» Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)

- Oğuzlara bağlı Kınık boyundan gelen Selçuklular, Tuğrul Bey zamanında Dandanakan Savaşı'nı kazanarak Horasan'da kendi devletlerini kurdular. Tuğrul Bey, devleti kardeşi Çağrı Bey ile birlikte yönetmiştir. Bu durum ikili sistemin devam ettirildiğinin göstergesidir.

Tuğrul Bey Dönemi

- Bizans İmparatorluğu'nu Pasinler Savaşı'nda yenmiştir (1048).
- Abbasi halifesini koruduğu için **"Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı"** unvanını almış ve İslamiyet'in siyasi lideri olmuştur.

Alparslan Dönemi

- Bizans ile 1071 yılında yapılan Malazgirt Savaşı'nı kazanmıştır. Bu savaş ile Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.

Melikşah Dönemi

- Selçuklular en parlak dönemini Melikşah devrinde yaşamıştır.
- Ömer Hayyam'a bir takvim hazırlattı. Güneş yılını esas alan, Türklere ait olan bu takvime Celali Takvimi denildi.

Vezir Nizamülmülk

- Sultan Alparslan ve Melikşah dönemlerinde vezirlik yaptı.
- Nizamiye Medreselerinin ülkenin birçok şehrine yayılmasını sağladı. Ayrıca devlet işlerinin nasıl yürütülmesi gerektiğini anlatan "Siyasetname" adlı eseri yazdı.
- **Büyük Selçuklu Devleti'nin Türk İslam dünyasına bazı katkıları şunlardır;** Abbasi halifesini koruyarak İslamiyet'in siyasi liderliğini üstlendiler. Bizans ile yaptıkları savaşlarla Anadolu'ya İslamiyet'in yayılmasını sağladılar. Medrese, cami, külliye, türbe gibi mimari eserler inşa ederek İslam kültürünün yayılmasına katkıda bulundular.

» Anadolu'ya İlk Türk Akınları

- Anadolu'ya ilk Türk akınları 4. yüzyılda Hunlar ve Sibirler tarafından yapılmıştır. Ancak o dönemde Anadolu'da hâkimiyet süren Bizans İmparatorluğu tarafından yenilgiye uğratılmışlardır. Orta Asya'da boylar halinde yaşayan Oğuz Türkleri, Büyük Selçuklu Devleti zamanında Çağrı Bey'in komutasında 1015'li yıllarda Anadolu'ya keşif amaçlı akınlar yapmışlardır. Keşif amaçlı bu akınlar ilerleyen zamanlarda Anadolu'yu yurt edinmek amaçlı seferlere dönüşecektir.

■ Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinmek İstemelerinin Nedenleri

- 1- Elverişli iklim koşullarına ve tarım yapılacak verimli topraklara sahip olması
 - 2- Su kaynakları ve maden gibi yer altı ve yer üstü zenginliklerine sahip olması
 - 3- Coğrafi konumu açısından önemli kara ve deniz ticaret yolları üzerinde bulunması
- Tuğrul Bey, kardeşi Çağrı Bey'in yaptığı keşif seferleri ile Anadolu hakkında bilgi sahibi oldu. Türkmenlere yeni yurt bulmak amacıyla komutanlarını Anadolu'nun fethi için görevlendirdi.

■ Anadolu'nun Türk yurdu olmasına yönelik yapılan savaşlar şunlardır;

- 1- Pasinler Savaşı (1048)
- 2- Malazgirt Savaşı (1071)
- 3- Miryokefalon Savaşı (1176)

» Pasinler Savaşı (1048)

Savaşın Sebebi: Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu'yu yurt edinmek için Doğu Anadolu'ya doğru hareket etmesi

Savaşın Sonucu: Büyük Selçuklular bu savaşı kazanarak Bizans'a karşı ilk büyük zaferini elde etti.

» Malazgirt Savaşı (1071)

Savaşın Sebebi: Bizans'ın Türklerin Anadolu'ya yerleşmesini engellemek istemesi

Savaşın Gelişimi: Bizans ordusunda paralı asker olan Uz ve Peçenek Türklerinin yer değiştirmesi ve turan taktığının kullanılması sonucunda savaşı Büyük Selçuklu Devleti kazandı.

Savaşın Sonuçları: Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı ve Türkler kitleler halinde Anadolu'ya göç etmeye başladı. Anadolu'da Türk tarihi başladı. Ayrıca Anadolu'da ilk beylikler dönemi başladı.

» Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri

- Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasından sonra Anadolu'da Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı beylikler kuruldu.** Çaka Beyliği, Saltuklular, Mengücekliler, Artuklular, Danişmentliler bu beyliklerden bazılarıdır. Bu beylikler;

- 1- Anadolu'nun Türkleşmesine ve Müslüman olmasına katkı sağladılar.
- 2- Anadolu'nun bayındır olabilmesi için çeşitli yapılar inşa ettiler.
- 3- Bulundukları toprakları Bizans ve Haçlılardan korudular.

- Danişmentliler,** Danişment Gazi tarafından Tokat, Sivas, Malatya ve civarında kuruldu. Yağbasan Medresesi, önemli eserleri arasında yer alır.

- Saltuklular,** Saltuk Bey tarafından Erzurum merkez olmak üzere Doğu Anadolu'da kuruldu. Mama Hatun Külliyesi, önemli eserleri arasında yer alır.

- Mengücekliler,** Mengücek Gazi tarafından Erzincan'da kuruldu. Divriği Ulu Camii, önemli eserleri arasında yer alır.

- Artuklular,** Artuk Bey tarafından Diyarbakır, Mardin ve çevresinde kuruldu. Malabadi Köprüsü, önemli eserleri arasında yer alır.

- Çaka Beyliği,** bilinen ilk Türk denizcisi olarak kabul edilen Çaka Bey tarafından İzmir ve çevresinde kuruldu.

» Türkiye Selçuklu Devleti

- 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra Alparslan'ın görevlendirildiği komutanlardan birisi de Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu olan Süleyman Şah'tır. Bizans'ın zayıflıklarından yararlanan Süleyman Şah, İznik'e kadar geldi ve burayı başkent yaparak Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdu.

■ Türkiye Selçuklu Devleti

- Anadolu beyliklerini kendisine bağlayarak Bizans'ı yenmeyi başarmış ve Anadolu'nun kesin olarak Türk yurdu olmasını sağlamıştır.
- İslam dünyası üzerine yapılan Haçlı Seferlerine karşı durmuş ve Anadolu'nun bu seferlerden çok fazla zarar görmesini engellemiştir.
- Yaptıkları mimari eserlerle Anadolu'yu bayındır hale getirmiş, kara ve deniz ticareti sayesinde ekonomik olarak güçlenmişlerdir.

- Türkiye Selçuklu Devleti'nin Bizans ile Anadolu toprakları için mücadele etmesi, Anadolu beyliklerini kendisine bağlaması **Anadolu siyasi birliğinin sağlanması için yapılan çalışmalardır.**

» Haçlı Seferi

- 11. ve 13. yüzyıllar arasında Hristiyan Avrupalı ülkelerin, İslam ve Türk dünyası üzerine yaklaşık iki yüz yıl boyunca düzenledikleri seferlere **Haçlı Seferleri** denilmiştir.

■ Haçlı Seferlerinin Nedenleri

- Kudüs'ü Müslümanların elinden almak istemeleri ve din adamlarının halkı Müslümanlar aleyhine kışkırtmaları (Dini)
- Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan tek başına atamayacağını anlamasıyla Avrupa'dan yardım istemesi ve Avrupalıların Türklerin batıya ilerlemesini durdurmak istemeleri (Siyasi)
- Avrupalıların Doğu ülkelerinin (İslam ülkelerinin) zenginliklerini ele geçirmek istemeleri ve Avrupa halkının içinde bulunduğu yoksulluk (Ekonomik)

- **Birinci Haçlı Seferinde İznik, Haçlılar tarafından alındı. Türkiye Selçuklu Devleti başkentini Konya'ya taşıdı. Kudüs, Urfa ve Antakya Haçlıların eline geçti.**

Türklerin Urfa'yı geri alması üzerine Haçlılar ikinci seferini düzenledi. Türkiye Selçuklu Devleti, Haçlıları bozguna uğrattı.

Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü Haçlılardan geri alması üzerine Haçlılar üçüncü seferi düzenledi. Bu sefer de Haçlıların yenilgisiyle sonuçlandı.

■ Haçlı Seferlerinin Sonuçları

- Matbaa, kâğıt, pusula ve barut Avrupa'ya götürüldü. (Teknik)
- Derebeylerin seferlerden geri dönememesi ile derebeylik sistemi zayıfladı. Türklerin ilerleyişi bir süre durdu. (Siyasi)
- Din adamlarına ve kiliseye duyulan güven azaldı. (Dini)
- Doğu-batı ticareti gelişti. (Ekonomik)

» Miryokefalon Savaşı (1176)

■ Savaşın Sebebi:

Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerinden rahatsız olan Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan atmak istemesi

■ Savaşın Sonuçları:

- Anadolu kesin olarak Türk yurdu oldu.
- Bizans'ın Türkleri tek başına Anadolu'dan atma ümidi kalmadı.
- Bizans tamamen savunmaya çekilmiş, Türk akınları devam etmiştir.
- Avrupalılar Anadolu'ya Türkiye demeye başlamışlardır.

» Köseadağ Savaşı (1243)

■ Savaşın Sebebi:

Moğolların Anadolu'yu ele geçirmek için saldırıya geçmesi

■ Savaşın Sonuçları:

- Türkiye Selçuklu Devleti savaşı kaybetti ve yıkılma sürecine girdi.
- Anadolu siyasi birliği bozuldu. Anadolu'da ikinci Türk beylikleri kuruldu.
- Moğol baskısının Anadolu'da arttığı dönemde Mevlâna Celâleddin-i Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Ahi Evran gibi gönül insanları ve düşünürlerin öğretileri, halkın manevi açıdan güçlenmesini ve birliğini destekledi.
- Ahiler, halkın meslek edinerek kalkınmasında ve Türk varlığının Anadolu'da kalıcı olmasında önemli rol oynadılar.

Medeniyete Yön Veren Yollar

Kazanım Ders Notu - 10

» Ticaret Yollarının Önemi

- İlk çağlardan günümüze genellikle ticaret yollarını kontrol eden devletler hem siyasi olarak hem de ekonomik olarak güçlenmişlerdir. Bu yollar için devletler savaşmış, bazen de medeniyetler yıkılmıştır. Bu yollar aracılığıyla devletler ve milletler siyasi, ekonomik ve kültürel olarak birbirlerine daha yakınlaşmış ve sürekli bir iletişim içinde olmuşlardır.
- İlk ve Orta Çağ'da İpek ve Baharat Yolları ticari faaliyetlerin en aktif yapıldığı güzergâhlar olmuştur.

— İpek Yolu — Baharat Yolu

- Şehirler, ülkeler, medeniyetler arasında yapılan ticaret faaliyetlerinin artması kültürel, ekonomik ve siyasi etkileşimin de artmasını sağlamıştır.
- Orta Çağ'da Müslüman devletler, İpek Yolu ile Baharat Yolu'na hâkim olmuş ve zenginleşmiştir.
- **Ticaret Yolları**
 - Devletlerin ekonomik ve siyasi olarak gelişmesini sağlarlar.
 - Ülkelerin ihtiyacı olan ürünleri ve malzemeleri karşılarlar.
 - Devletler ve milletler arasında kültürel etkileşimi hızlandırır.
 - Farklı ürünlerin tanıtılmasına katkıda bulunurlar.
 - Teknolojik gelişmelerin hızla yayılmasını ve tanıtılmasını sağlarlar.

» İpek Yolu

- İpek Yolu, Çin'den başlayıp Orta Asya ve Anadolu üzerinden geçerek Avrupa'ya kadar uzanan tarihin en önemli yollarından biri olmuştur.
- İpek Yolu aracılığıyla tüccarlar, Avrupa'ya ve yol üzerindeki ülkelere ipek, porse-len, kâğıt gibi ürünler gönderiyorlardı. Avrupa ve başka ülkelerden aynı yol üz-e-rinden altın, gümüş gibi değerli madenler ile atlar getiriliyordu. İpek Yolu'na adının verildiği paha biçilmez ipekler, Çinlilerin en önemli ihracat ürünüydü.

ÖNEMLİ: İlk Türk devletleri ile Çinliler arasında sürekli olarak İpek Yolu'nu ele geçi-r-me mücadeleleri yaşanmıştır.

» Baharat Yolu

- Baharatın ana vatanı Hindistan, Çin gibi Uzak Doğu ülkeleri olduğu kabul edilmiş-tir. Baharat yüzyıllarca kara ve deniz yoluyla Uzak Doğu'dan Afrika'ya ve Avru-pa'ya taşınmıştır.
- Baharat Yolu'na adını veren ürün ise baharattı. Orta Çağ'da Avrupalıların eti taze tutabilmek için kaynağı Hindistan ve Endonezya olan baharata ihtiyaçları vardı. Baharat, Orta Çağ Avrupa'sında pahalı olduğundan sadece zenginler satın alabi-liyorlardı.

ÖNEMLİ: Ticaret yolları daha çok doğal geçitler, vadiler üzerinde kurulmuştur. Dev-letler, bu yollar üzerine güvenlik ve dinlenme amaçlı olarak hanlar, kervan-saraylar ve derbentler (karakol) yapmışlardır.

ÖNEMLİ: Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu'dan geçen kara ve deniz ticaret yolla-rına hâkim olarak gümrük vergilerini artırmayı hedeflemiştir. Bu amaçla Alanya, Antalya, Samsun ve Sinop gibi şehirleri fethetmiş, komşu ülkeler-le ticaret anlaşmaları yapmıştır. Ayrıca ülkedeki ticaret yollarının cazibesi-ni artırmak için tüccarların malları ve canları sigortalanmış, yollar üzerine günümüzdeki karakollara benzeyen derbentler ve kervansaraylar (hanlar) inşa edilmiştir.

6.SINIF 3.ÜNİTE DERS NOTLARI

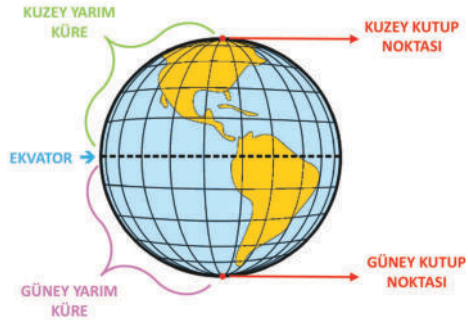
Kazanım Ders Notu - 11

» Coğrafi Koordinat Sistemi

- Paralel ve meridyen çizgilerinin oluşturduğu sisteme **coğrafi koordinat sistemi** adı verilmektedir. **Nasıl bulunur;**

» Ekvator

- Dünyayı eşit olarak kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayırdığına inanılan hayali çizgiye **Ekvator** denir.

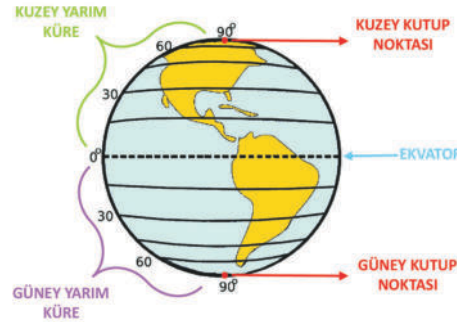

Ekvator'un Özellikleri

- Dünya'yı kuzey ve güney olmak üzere iki eşit parçaya böler. Başlangıç paralelidir.
- İki kutup noktasına da eşit uzaklıktadır.
- Bir yerin kuzey ya da güney yarım kürede olduğunu anlamamıza yardımcı olur.

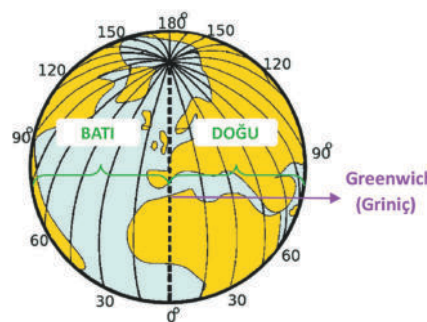
Paralellerin Özellikleri

- Başlangıç paraleli ve en büyük paralel dairesi Ekvator'dur.
- 90 tane kuzey yarım kürede, 90 tane güney yarım kürede olmak üzere 180 tanedir.
- Ardışık iki paralel arası uzaklık 111 kilometredir ve her yerde aynıdır.
- Ekvator'dan kutup noktalarına doğru gidildikçe paralellerin çevre uzunlukları azalır, dereceleri büyür.
- Paralellerin Ekvator'dan kutup noktalarına doğru gidildikçe boylarının kısalmasının nedeni Dünya'nın şeklidir.

Meridyenlerin Özellikleri

- Londra'daki Greenwich Rasathane-si'nden geçen meridyen başlangıç meridyeni (0°) olarak kabul edilir.
- Doğuda 180, batıda 180 olmak üzere toplam 360 tane meridyen vardır.
- Ardışık iki meridyen arasındaki uzaklık yalnız Ekvator üzerinde 111 kilo-metredir. Bu uzaklık kutuplara doğru gidildikçe azalır.
- Meridyenler, Ekvator ve paralelleri dik keser ve boyları eşittir. Meridyenler kutuplarda birleşirler.
- Ardışık iki meridyen yayı arasındaki zaman farkı dört dakikadır.

Kuzey : 30° - 60° Batı :
Güney : Doğu : 20° - 40°

Dünyanın Neresindeyim? - 2

Kazanım Ders Notu - 11

» Kıta ve Okyanuslar

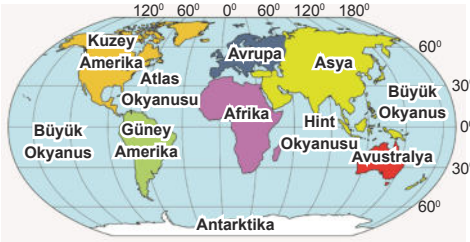
- Kendine bağlı yakın adalarla birlikte etrafı deniz ve okyanuslarla çevrili olan büyük kara parçalarına **kıta** denir.

Yedi tane kıta vardır. Bunlar;

Asya, Kuzey Amerika, Avrupa, Güney Amerika, Afrika, Avustralya (Okyanusya), Antarktika

- Kıtaları birbirinden ayıran büyük su kütlelerine ise **okyanus** denir. Dünya üzerinde üç tane okyanus vardır. Bunlar;

Büyük Okyanus, Atlas Okyanusu, Hint Okyanusu

- Dünya üzerinde yaşadığımız yeri belirtmek için Ekvator, paralel, Greenwich, meridyen gibi kavramlardan yararlanabileceğimiz gibi hangi kıtada olduğumuzu ya da hangi okyanusa yakın olduğumuzu söyleyerek de belirtebiliriz.

- Ülkemiz topraklarının büyük bir bölümü **Asya** kıtasında, çok az bir bölümü de **Avrupa** kıtasında yer almaktadır. Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili olan bir yarımada olsa da **herhangi bir okyanusa kıyısı bulunmamaktadır**.

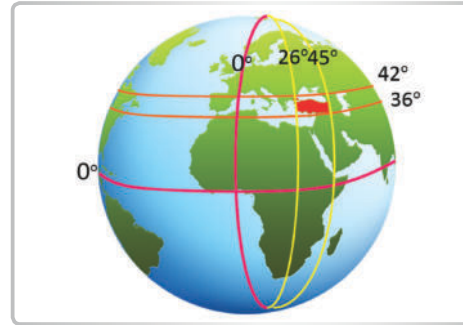
» Coğrafi Konum

Herhangi bir yerin, dünya üzerinde bulunduğu yere o yerin **coğrafi konumu** denir. Coğrafi konum; **matematik konum** ve **özel konum** olmak üzere ikiye ayrılır.

» Matematik (Mutlak) Konum

Dünya üzerinde herhangi bir yerin paralel, meridyen, enlem ve boylam değerleriyle belirtilen konumuna denir. Bir başka ifade ile matematik konum; dünya üzerinde herhangi bir yerin Ekvator'a ve Greenwich'e göre konumudur.

Türkiye'nin Matematik Konumu

- 36° – 42° kuzey paralelleri, 26° – 45° doğu meridyenleri arasında yer almaktadır.
- Ekvator'un kuzeyinde yer almaktadır.
- Greenwich'in doğusunda yer almaktadır.
- Kuzey kutup noktasının güneyinde yer almaktadır.
- Güney kutup noktasının kuzeyinde yer almaktadır.

» Özel (Göreceli) Konum

Dünya üzerindeki herhangi bir yerin kıtalara, okyanuslara, denizlere, komşularına, diğer ülkelere, ulaşım ve ticaret yollarına, geçitlere, boğazlara, yeryüzü şekillerine, maden, sanayi ve ticaret bölgelerine göre konumudur.

Türkiye'nin Özel Konumu

- Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı yerdedir.
- Çanakkale ve İstanbul boğazlarına sahiptir.
- Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımadadır.
- Uluslararası ticaret yolları üzerindedir.
- Sanayisi gelişmiş ülkeler ile petrol ve doğal gaz çıkaran ülkeler arasında köprü konumundadır.

NOT: Ülkemizde dört mevsimin görülmesinde matematik konum etkilidir. Ülkemizde farklı iklimlerin görülmesinde ise hem özel konumun hem de matematik konumun etkisi vardır.

Ülkemin Güzellikleri Haritada

Kazanım Ders Notu - 12

» Türkiye'nin Yer Şekilleri

- Türkiye fiziki haritası üzerinde körfez, ada, ova, dağ, burun, delta ovası, yarımada, göl, plato, akarsu vb. birçok yer yüzü şeklini görebiliriz.

Boğaz	Körfez	Dağ
İki kara arasındaki dar denize boğaz denilmektedir.	Deniz sularının karaların içine doğru sokulduğu bölümdür.	Çevresine göre yüksek ve belli bir doruğu olan yeryüzü şeklidir.
Göl	Ova	Plato
Karaların üzerindeki çukurlukları dolduran tatlı ya da tuzlu su kütesidir.	Çevrelerine göre çukurda kalmış eğimi az, geniş veya dar düzlüklerdir.	Çevresine göre yüksekte olan ve akarsular tarafından yarılmış düzlüklerdir.
Ada	Yarımada	Akarsu
Dört tarafı sularla çevrili olan kara parçasıdır.	Üç tarafı sularla çevrili kara parçasıdır.	Doğal bir yatak içinde akan su kütleleridir.

- Üzerinde yer aldığımız dağ kuşağı, ülkemizin yükseltisinin artmasında ve ülkemizde engebeli arazilerin geniş yer kaplamasında etkili olmuştur.
- Ülkemizin batı ve kıyı kesimlerinde alçak ve düz alanlar fazla iken Anadolu'nun iç kesimlerine ve doğuya doğru gidildikçe yükselti artmaktadır.

» Türkiye'nin İklimini Etkileyen Unsurlar

Ekvator'a yakınlık (Enlem): Dünya'nın şeklinden ve güneş ışınlarının geliş açısının değişmesinden dolayı Ekvator'dan uzaklaştıkça ve kutuplara yaklaştıkça sıcaklık azalır.

Bakı: Kuzey yarım kürede dağların güney yamaçları, güney yarım kürede ise dağların kuzey yamaçları daha sıcaktır.

Rüzgârlar: Ülkemiz kuzey yarım kürede yer aldığı için kuzeyden gelen rüzgârlar sıcaklığı düşürürken güneyden gelen rüzgârlar ise sıcaklığı arttırmaktadır.

Karasallık - Denizellik: Karalar erken ısınır ve erken soğur. Denizlerde bu durum tam tersidir. Bu durum kıyılara yakın yerlerde iklimin daha ılık geçmesine, denize uzak yerlerde ise daha kurak geçmesine neden olur.

Yükselti: Her 200 metre yükseldikçe sıcaklık 1°C düşer Ülkemizin kıyılardan iç kesimlere, batıdan doğuya doğru yükseltisinin arttığı düşünüldüğünde kıyı kesimlerde ılıman ve sıcak iklim özellikleri görülebilirken iç ve doğu kesimlerde kurak ve soğuk iklim şartları hakimdir.

Dağların Uzanış Yönü: Ege Bölgesi'nde dağlar kıyıya dik olarak uzandığı için denizden gelen hava kütlesi iç kesimlere kadar sokulabilmiş ve denizin ıltıcı etkisi geniş bir alana yayılabilmiştir. Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında ise dağlar denize paralel uzandığı için denizel etki iç kesimlere sokulamaz.

» Ülkemizde Görülen İklimler

Karasal İklim

- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçer.
- Bitki örtüsü **bozkırlardır**. Anadolu'nun doğusuna doğru yükseltinin artması, sıcaklığın azalmasında ve iklimin daha sert geçmesinde etkilidir.

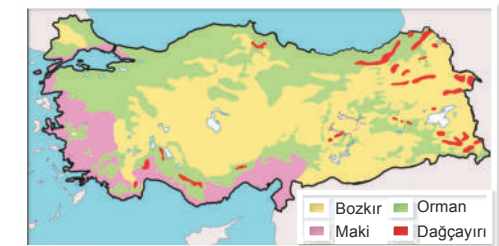
Akdeniz İklimi

- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer.
- Bitki örtüsü **maki**lerdir. Yazların sıcak olması turizmi, kışların ılık geçmesi de seracılığı olumlu etkiler.

Karadeniz İklimi

- Her mevsim yağışlı ve ılımandır. Yağış fazla olduğu için bitki örtüsü **orman**dir.
- Bulutluluk oranının yüksek olması, güneş enerjisinden faydalanmayı olumsuz etkiler.

» Ülkemizin Bitki Örtüsü

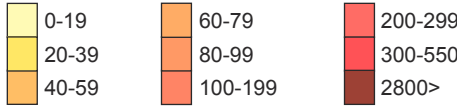
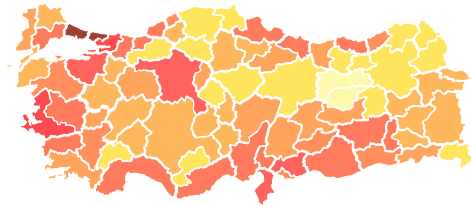
Ülkemin Zenginlikleri Haritada

Kazanım Ders Notu - 13

» Beşeri Coğrafya

- İnsanların yeryüzünde yaptıkları değişimleri inceleyen bilime **beşerî coğrafya** denir.
- Beşerî coğrafya; tarım, sanayi, ulaşım, turizm, nüfus, yerleşme ve kentleşme gibi insan faaliyetlerini inceler.

» Türkiye'nin Nüfus Dağılımı

- Bu haritada ülkemizde nüfusun eşit bir şekilde dağılmadığını görürüz. Anadolu'nun iç kesimlerindeki çoğu ilde nüfus az iken, kıyı kesimlerinde fazladır.
- Ülkemizde **sanayi, tarım, turizm, ulaşım, ticaret, madencilik** vb. beşerî faaliyetlerin geliştiği yerlerde nüfus yoğun ve fazladır.
- Nüfusun en yoğun olduğu bölge **Marmara**, en yoğun olduğu il **İstanbul'dur**.

» Ekonomik Faaliyetlerimiz

- Ülkemiz fiziki ve beşerî coğrafya çeşitliliğinin fazla olduğu ülkelerden biridir.
- Ülkemizin doğal ve beşerî özellikleri her yerde aynı değildir. Bu coğrafi farklılıklar ülkemizin her yerinde çeşitli ve zengin ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

- **Doğu Anadolu'da kış turizmi ve hayvancılık, Marmara'da ticaret ve sanayi, Akdeniz ve Ege kıyılarımızda ise seracılık ve yaz turizmi** gelişmiştir.
- **Doğu Anadolu'da büyükbaş hayvancılığın gelişmesi et ve süt ürünlerine bağlı tesislerin açılmasını** sağlamıştır.

Ekonomik Faaliyet	Bölge
Buğday	İç Anadolu
Taş kömürü	Karadeniz
Petrol	Güneydoğu Anadolu
Zeytin	Ege
Ayçiçeği	Marmara
Balıkçılık	Karadeniz
Pamuk üretimi	Güneydoğu Anadolu

» Yer Altı Kaynaklarımız

- Ülkemiz hem maden çeşitliliği hem de maden rezervi bakımından zengindir. Ticareti yapılan madenleri göz önüne alırsak petrol, doğal gaz dışında maden ihtiyacı bakımından ülkemiz kendi kendine yetebilen bir ülkedir.
- **Bor:** Dünyadaki rezervin yaklaşık %73'ü ülkemizdedir. Balıkesir, Eskişehir, Kütahya civarlarında çıkarılır.
- **Taş Kömürü:** Zonguldak ve çevresinde çıkarılır. Demir-çelik sanayisinde demirin eritilmesi için kullanılır.
- **Linyit:** Manisa, Kütahya, Sivas ve Kahramanmaraş gibi illerimizde çok çıkarılmaktadır. Elektrik üretiminde ve konutlarda yakıt olarak kullanılır.
- **Petrol:** Ülkemizde Batman başta olmak üzere daha çok Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çıkarılmaktadır. Motorlu araçlarda yakıt olarak kullanılır.
- **Boksit:** Alüminyum malzeme ve ürünlerin yapımında kullanılır. Ülkemizde daha çok Antalya ve Konya civarında yoğun olarak çıkarılmaktadır.
- **Bakır:** Artvin, Kastamonu ve Elazığ gibi illerde çıkarılmaktadır. Elektrik ve elektronik sanayisinde kullanılır.

» Yer Altı Su Kaynaklarımız

- Yağmur, kar, dolu olarak yeryüzüne düşen yağışların çatlak ve yarıklardan sızarak yer altında toplanmasıyla oluşan bu sular **içme, tarımda sulama, fabrikaların su ihtiyaçlarının karşılanmasında** kullanılabilir.
- Yerin derinliklerden gelen sıcak sulara kaplıca, ılıca gibi isimler verilmektedir. Bu sular daha çok ülkemizin batısında yoğunlaşmaktadır.

» Yer Üstü Su Kaynaklarımız

- Ülkemiz yer üstü suları bakımından bulunduğu coğrafyaya göre oldukça zengin bir ülkedir. Yer üstü suları doğal güzellik olarak bize zenginlik kattığı gibi balıkçılık, su sporları, hidroelektrik enerji üretimi, sulama, içme suyu gibi birçok ihtiyacımızı karşılamaktadır.
- Ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması akarsularımızın kısa boylu olmalarında etkili olmuştur. **Meriç ve Asi Nehirleri ülke sınırlarımızın dışından gelip ülkemizden geçerek çevremizdeki denizlere dökülür. Fırat, Dicle, Aras, Kura, Çoruh ise ülkemizden doğar başka ülkelerin topraklarından da geçerek çeşitli denizlere dökülür.**

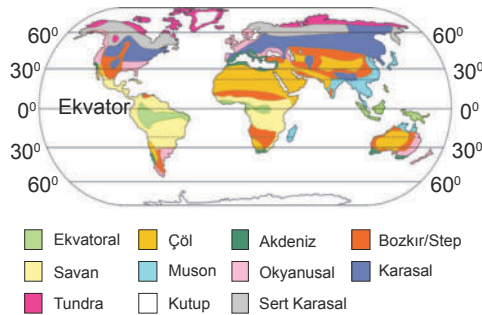
Çevremizde Kimler Yaşıyor?

Kazanım Ders Notu - 14

» Dünya İklim Tipleri

- Yeryüzünde farklı iklim tipleri bulunmaktadır. Bu iklim tiplerinde yaşayan insanların günlük yaşantıları da farklılık gösterir.

■ Dünya İklim Haritası

» Kutup İklimi

- Kuzey yarım kürede Grönland Adası'nın iç kesimlerinde, güney yarım kürede Antarktika kıtasının tamamında görülür.
- Kuzey yarım kürede kutuplara yakın yerlerde yaşayan yerli halka Eskimo denir.
- Eskimolar igloo denilen buz evlerde yaşarlar.

Kutup İkliminin Özellikleri

- En soğuk iklimdir. Toprak sürekli olarak kar ve buzlarla kaplıdır.
- Ulaşım genellikle hayvanların çektiği kızaklarla yapılır.
- Sürekli soğuk olduğu için kalın kıyafetler giyilir.
- Kutup ayısı, penguen ve fok balığı gibi canlılar bu iklimin görüldüğü yerlerde oldukça fazladır.

» Akdeniz İklimi

- Akdeniz iklimi Mısır, Libya hariç Akdeniz çevresindeki ülkelerde, ABD, Şili, Avustralya, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde görülür.
- Akdeniz iklimi genellikle 30° ile 40° enlemleri arasında görülür.
- Kışın sıcaklık 0°C'nin altına nadiren düşer.

Akdeniz İkliminin Özellikleri

- Yazlar sıcak ve kuraktır. Kışlar ılık ve yağışlıdır. Bitki örtüsü kısa boylu çalılardan oluşan makidir.
- Kırsal kesimlerde genellikle taş evler yapılmaktadır. Yaz sıcaklığının etkisini azaltmak için evlerin dış cephesinde açık renkli boyalar ve çatı yerine dam tercih edilmektedir.
- Yaz sıcaklığının fazla olması yaz (Deniz) turizminin gelişmesini sağlamıştır.
- Kış mevsiminin ılık geçmesi nedeniyle seracılık yaygın olarak yapılır.
- Turuncgiller, zeytin, yer fıstığı, incir, pamuk gibi tarım ürünleri yetişebilmektedir.

» Muson İklimi

- Japonya, Çin, Bangladeş ve Hindistan gibi Güney Asya ülkelerinde ve Avustralya kıtasının kuzeydoğu bölgelerinde görülen bir iklimdir.

Muson İkliminin Özellikleri

- Muson yağmurlarından dolayı yaz ve sonbahar aylarında aşırı yağışlar görülür. Bu nedenle sel gibi taşkınlar sıklıkla görülür.
- Bol suyu seven pirinç, çay gibi tarım ürünlerinin ekimi oldukça fazladır.
- Su taşımacılığı, balıkçılık oldukça yaygındır.
- Bitki örtüsü genellikle ormandır.
- Kırsal kesimlerde evler genellikle bitki örtüsüne bağlı olarak ahşap ve sazlıklardan yapılmaktadır.

HABERLER: Hindistan'ın Gujarat eyaletinde şiddetli yağmurların neden olduğu selde 120 kişi hayatını kaybetti. Şehrin tüm altyapısı kullanılamaz hâle gelirken 10 binlerce çiftçinin pamuk tarlası su altında kaldı.

» Ekvatorial İklim

- Amazon ve Kongo havzalarının büyük bir kesiminde, Gine Körfezi kıyılarına yakın bölgelerde, Endonezya ve Malezya'nın büyük bir bölümünde etkili olmaktadır.

Ekvatorial İklimin Özellikleri

- Yıl boyunca yağışlı ve sıcaklığın fazla olduğu bir iklimdir.
- Dünyanın en gür ormanları olan yağmur ormanları bu iklimin görüldüğü yerlerde bulunur.
- Yıllık ve günlük sıcaklık farkları azdır.
- Ekvatorial iklimin bitki örtüsü ormandır.
- Yağışın bol olmasından dolayı su taşımacılığı yaygındır.
- İnsanlar aşırı nemden dolayı yüksek yerlerde yaşarlar.
- Çok sıcak olduğu için insanlar ince kıyafetler giyerler.

UNUTMA:

Muson ikliminde yazlar yağışlı, kışlar kuraktır. Ekvatorial iklimde ise her mevsim bol yağış vardır.

6.SINIF 4.ÜNİTE DERS NOTLARI

Sosyal Bilimler ve Toplum

Kazanım Ders Notu - 15

» Sosyal Bilimler

- Toplumsal olaylar ile insanın sosyal ve kültürel faaliyetleri konusunda araştırma ve inceleme yapan bilimlere **sosyal bilimler** denir.
- Her bir sosyal bilim dalı insanların yaşantısının farklı bir alanını inceler. **Sosyal bilim dalları şunlardır:**

1 - Tarih

Geçmişte yaşanmış olayları yer, zaman, neden ve sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalıdır.

2 - Arkeoloji

Çeşitli kazılar yaparak yer altında kalmış eski dönemlere ait kalıntıları inceleyen bilim dalıdır. Kazı bilimidir.

3 - Coğrafya

Çevremizi ve dünyayı inceler. Doğal çevre ile insanlar arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır.

4 - Ekonomi

İnsanların üretim, dağıtım, tüketim yapısını ve işleyişini inceleyen bilim dalıdır.

5 - Hukuk

Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaları inceleyen bilim dalıdır.

6 - Etnografya

Kültürleri inceleyen bilimdir.

7 - Sosyoloji

Toplum ve insanın etkileşimi üzerinde çalışan bir bilim dalıdır. Kısaca toplum bilimi diyebiliriz.

8 - Antropoloji

İnsanın kökenini, ırk yapısını, biyolojik özelliklerini inceleyen bilim dalıdır. Kısaca insan bilimidir.

9 - Psikoloji

İnsanların davranışlarını ve zihinsel süreçlerini inceleyen bilim dalıdır.

10 - Felsefe

Var olmayı ve bilgiyi bilimsel olarak araştıran bilim dalıdır. Kısaca düşünce bilimidir.

11 - Kronoloji

Geçmişten günümüze meydana gelen olayların zamanını tespit ederek sıralayan bilim dalıdır.

12 - Nüsmatik

Paralar ile madalyonların üstünde yer alan yazı ve resimlerin bilimsel açıdan değerlendirmesini yapan bilim dalıdır.

Paralar ve madalyonlar ilk çağın tarih ve kültürünün aydınlatılması, sanat, ticaret ve ekonomi alanlarında bilgi sahibi olunması açısından önemlidir.

13 - Filoloji

Dilleri inceleyen bilim dalıdır. Dil bilimidir.

» Atatürk ve Sosyal Bilimler

- Atatürk, bilim ve teknolojinin toplumsal gelişim için gerekli ve önemli olduğunu vurgulamıştır.
- **Atatürk sosyal bilimler alanında;**
 - Türk tarihini bir bütün halinde araştırmak için 1931 yılında **Türk Tarih Kurumu**
 - Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak için 1932 yılında **Türk Dil Kurumu**
 - Sosyal bilimler alanında çalışmalar yapmak için **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi** gibi kurumların açılmasını sağlamıştır.

» Günümüzde Bilim ve Teknoloji

- Günümüzde de Türkiye'de bilim ve teknolojinin gelişimine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. TÜBİTAK, TÜBA, teknoparklar, bilim fuarları vb. bu çalışmalara örnek olarak verilebilir.
- Cumhuriyetimizin kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar ülkemizde birçok bilim insanı yetişmiştir. Bu bilim insanlarından bazıları şunlardır;

• Halil İnalcık	• Refik Saydam
• Hulusi Behçet	• Gazi Yaşargil
• Osman Turan	• Nüzhet Gökdoğan

 - Aziz Sancar (DNA onarımı üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmış ve 2015 Nobel Kimya Ödülünü almıştır.)

Hayalimdeki Gelecek

Kazanım Ders Notu - 16

» Hayalimdeki Gelecek

- İnsanlar ilk çağlardan günümüze kadar birçok icat yapmıştır. İnsan hayatını kolaylaştırmak ve merak duygusunu gidermek amacı ile yapılan bu icatlar sürekli gelişmiş ve günlük hayatımızda ulaşım, iletişim, barınma, güvenlik gibi alanlarda kendisine yer bulmuştur.
- Yıllar önce hayal olarak söylenen birçok şey günümüzde icat edildi.
Örnek : Jules Verne, “Ay’a Seyahat” isimli eserinde uzaydan sorunsuz bir şekilde okyanusa inebilen bir araç öngörmüştür. **Jules Verne, bu romanıyla bir hayal sunmuştur.** Bu araç, günümüzde Merkür Kapsülü adıyla icat edilmiştir.
- Hayal gücü, bilimsel araştırma sürecinin her basamağında önemlidir. Ünlü fizikçi Einstein (Aynştayn) “Hayal gücü bilgiden daha önemlidir.” diyerek geleceğin mucitlerine yol göstermiştir.
- Geleceğin nasıl olacağını gösteren etkenlerden biri de şüphesiz teknolojik gelişmelerdir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimler birbirini etkileyerek daha farklı bir dünya oluşturmaktadır.
- Teknolojinin ilerlemesini göz önüne aldığımızda günümüzde imkansız dediğimiz birçok fikir ve icat, yakın gelecekte hayatımızın önemli parçası olacaktır.
- Teknoloji ile birlikte fiziksel engeli olan birçok insan, yaşama daha kolay tutunmaya başlamış ve günlük işlerini tek başına yapabilir hale gelmiştir. Ancak her ne kadar hayatımızı kolaylaştırır da **teknolojiyi doğru kullanmadığımızda hem kendimize hem de çevreye zarar verebiliriz.**

» TÜBİTAK Bilim Merkezleri

- Farklı yaş gruplarından ve farklı birikime sahip kişileri bilimle buluşturmak için çalışmalar yapmak amacıyla kurulmuştur. Bilim ve teknolojiyi toplum için anlaşılır ve ulaşılır bir hâle getirmeyi amaçlayan bu bilim merkezleri, deneysel ve uygulamalı etkinliklerle ziyaretçilerine farklı bir ortam oluşturur.
- **Bilim merkezleri**, ziyaretçilere aktif şekilde gezebilecekleri, dokunabilecekleri, deneyebilecekleri sergiler ile hareketli ve uygulamalı ortamlar sunar. Bu sayede **buraya gelen kişilere günlük olaylara bilimsel bir bakış açısı kazandırarak yeni ufuklar açar.**
- **Bilim merkezleri gibi kuruluşların var olması** ve daha da artması gelecekte büyük buluşlara imza atacak **bilim insanlarının yetişmesi için önemli fırsattır.**

» Robot Teknolojisi

- İnternet ve cep telefonları kadar **robot teknolojisinin de gelecekte gelişmesiyle** sağlık, ulaşım, ev işleri gibi bir çok işi robotlar yapacaktır.

» Yaşamımızı Kolaylaştıran Bazı Pratik Fikirler ve Buluşlar

- USB'den şarj olan pil
- Güneş enerjisi ile çalışan priz
- Kaybolmamak için GPS'li ayakkabı
- Telefon ile bitkilerimizi sulamak
- Karanlıkta yol gösteren halı
- Kâğıt parçasına benzeyen pil

» Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelerin Fayda ve Zararlarına Örnekler

- Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekte sağlayacağı faydalara şu örnekler verilebilir;
 - 1- Bilginin saklanması ve yayılmasının kolaylaşması
 - 2- Günlük hayatın kolaylaşması
 - 3- Üretimde verimliliğin artması**NOT:** Telefon, hızlı tren gibi icatlar insan hayatını kolaylaştırırken kimyasal silahlar insan hayatını tehdit etmektedir.

Emek Bir Hazinedir

Kazanım Ders Notu - 18

» Telif ve Patent Hakkı

- Oluşturulan yeni bir eser ya da buluşun patenti veya telif hakkı alınmalıdır. Eğer alınmazsa oluşturulan eser ya da buluş başkası tarafından taklit edilebilir, kopyalanabilir, hatta sahiplenilebilir. Bu sıkıntıların yaşanmaması için yeni bir ürünün ya patent ya da telif hakkı mutlaka alınmalıdır.
- Buluşların patent sayesinde korunması ile buluş faaliyetlerinin özendirilmesi ve buluşu yapan kişilerin haklarının korunması amaçlanmaktadır.
- Bir fikir, düşünce veya sanat eserini oluşturan kişinin, bu eserden doğan tüm haklarına **telif hakkı** denir.
- Buluş sahibinin ürününü belirli bir süre üretebilme, satabilme veya ithal edebilme hakkına **patent hakkı** denir.
- Devletçe verginin verildiğini gösteren etiket ya da denetim puluna **bandrol** adı verilmektedir.
- **Telif hakkı koruma süresi, eser sahibi yaşadığı sürece ve ölümünden sonraki 70 yıldır. Telif hakkı sembolü "©" şeklindedir.** Ülkemizde telif hakları, **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu** ile korunmaktadır. Ülkemizde patent, marka ve tasarım haklarının korunmasından sorumlu kurum **Türk Patent ve Marka Kurumudur**.
- Ülkemizde sanat eserleri, anayasa ve kanunlarla güvence altına alınmıştır. **Telif ve patent hakları saklı olan ürünler yasal yollardan temin edilmelidir.**

» Korsan Ürün Nedir?

- Telif hakkı başkasının elinde olan bir ürün, fikir ve eserin sahibinden izin alınmadan ve ücreti ödenmeden çoğaltılması ya da kopyalanmasıdır.

Korsan ürün almayarak **kendimize**, **telif hakkı olan kişilere** ve **devlete** karşı sorumluluklarımızı yerine getirmiş oluruz.

» Ülkemizde Korsanla Mücadele

- Ülkemizde korsanla mücadele için;
 - İlim ve Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (**İLESAM**),
 - Musiki Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (**MESAM**),
 - Güzel Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (**GESAM**),
 - Sinema Eseri Sahipleri Meslek birliği (**SESAM**) kurulmuştur.
- KORSAN İHBAR HATTI 176

» Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü (WIPO)

- Çeşitli kuruluşlar aracılığıyla eserler uluslararası alanda da korunmaktadır. Bu kuruluşlardan birisi de Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü (WIPO)'dür. Bu örgüt uluslararası fikri mülkiyet haklarının korunması, bilgi paylaşımı ve iş birliğine yönelik çalışmalar yapar. Bu kuruluşa Türkiye, 1976 yılında üye olmuştur.
- Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü raporunda Türkiye, en çok patent başvurusunda bulunan ülkeler arasında 25'inci sırada yer aldı.

» Telifli Ürün Kullanmazsak Ne Olur?

- > Başkasının emeğine saygı göstermemiş oluruz.
- > Yasal yollarla oluşturulmayan korsan ürün kullanmış oluruz.
- > Kayıtlı ve faturalı ürün olmadığı için devletin elde edeceği vergi geliri azalır.
- > Telif hakkı olan kişi ya da kurumların maddi olarak zarar görmesine neden oluruz.

Araştırma Yapıyorum

Kazanım Ders Notu - 17

» Bilimsel Araştırma

- Hayatımızda sürekli sorun ve problemlerle karşılaşırız. Merak ettiğimiz sorulara cevap bulmak ve doğru bilgiye ulaşmak için aklımızı ve mantığımızı kullanarak belli kriter ve aşamalara göre araştırmalar yaparız.
- Bilimsel araştırma; bir olayın, varsayımın veya teoremin ispatlanması, ortaya çıkması için belli bir sistem dahilinde yapılan çalışmadır.

» Bilimsel Araştırma Basamakları

1- İlgi ve yeteneğe göre konuyu belirlemek

Arkadaşlarımla beyin fırtınası yaptık. Çevrenin korunması konusunda çok duyarlı olduğumuz için küresel ısınmaya neden olan faktörleri araştırmaya karar verdik.

2- Problemin ortaya konması

Konumuzu belirledikten sonra düşünmeye başladık. "Küresel ısınmada fabrikaların etkisi var mıdır?" sorusuyla problemi ortaya koyduk.

3- Sürenin belirlenmesi

Arkadaşlarımla yaptığımız fikir alışverişi sonrasında bu konuyu üç hafta içerisinde araştırarak tamamlamaya karar verdik.

4- Konuyla ilgili kaynak taraması yapmak ve mevcut bilgi birikimini derlemek

Arkadaşlarımla bir araya gelerek kütüphane ve internetten araştırmamızı yaptık. Konumuzla ilgili kaynak taraması yaptık. Kaynakları yazılı, sözlü ve görsel kaynaklar olarak ayırdık.

5- Rapor oluşturmak

Sıra araştırmamız sonrasında bulduğumuz bilgileri bir metin halinde yazmaya geldi. Metnimizi yazarken kullandığımız bilgileri kimden, hangi kaynaktan edindiğimizi sayfa numaraları ile birlikte dipnot olarak gösterdik. En son kaynakça bölümünde yararlandığımız bütün kaynakları sıraladık.

» İntihal

- Başka bir kimseye ait olan bilgi, fikir ve görüşlerin hiçbir isim ya da kaynak belirtmeden sanki kendisi tarafından ortaya çıkarıldığı ve yazıldığı izlenimi vermeye **intihal** adı verilir. Diğer bir adıyla akademik hırsızlık denir.

- Araştırmamızda aldığımız bilgileri kimden ya da nereden aldığımızı belirtmek için;

- **dipnot kullanmalıyız.**
- **kaynakça kullanmalıyız.**

- **Araştırmamızda dipnot ve kaynakça kullanırsak;**

➤ Bilgi hırsızlığı yani intihal yapmamış oluruz.

➤ Emeğe saygı göstermiş oluruz.

➤ Araştırmamıza bilimsel bir özellik kazandırırız.

➤ Araştırmamızın güvenilirliğini arttırmış oluruz.

NOT: Yaptığımız alıntılar tırnak (" ") içinde kullanmalıyız. Uzun açıklamaları özetlememiz gerekiyorsa konunun özünün değişmemesine dikkat etmeliyiz.

» İzlenebilecek Diğer Bir Yol

- Bilimsel araştırma yaparken izlenen bir diğer yol da şudur:

1. **Konu ya da problemi belirleme**

Bilimsel araştırmanın ilk adımıdır.

2. **Hipotez (Varsayım) oluşturma**

Probleme neden olan olasılık ve tahminler bu aşamada belirlenir.

3. **Belge ve bilgileri toplama**

Araştırılacak konuyla ilgili bilgiler kütüphane, internet (Genel ağ) veya birinci kaynaklardan toplanır.

4. **Hipotezleri kontrol etme**

Elde edilen verilerle varsayımlar karşılaştırılır.

5. **Elde edilen verileri raporlaştırma**

Elde edilen bilgi veya belgelerin sonucu yazılır.

» **Hipotez Nedir?**

Hipotez, bilimsel yöntemde olaylar arasında ilişkiler kurmak ve olayları bir nedene bağlamak üzere tasarlanan varsayım ya da olasılıklardır.

Örnek hipotez cümlesi: "Binaların daha sağlam ve depreme karşı dayanıklı malzemelerden yapılması depremin zararlı etkilerini azaltır."

6.SINIF 5.ÜNİTE DERS NOTLARI

Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor - 1

Kazanım Ders Notu - 19

» Ülkemizde Gerçekleştirilen Ekonomik Faaliyetler

- İnsanların yaşamlarını devam ettirmek için yaptıkları işlerin tamamına **ekonomik faaliyet** adı verilmektedir.
 - Ülkemizde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler **doğal** ve **beşerî** kaynaklara bağlı olarak gelişmiştir.
- Ülkemizin ekonomisine yön veren doğal kaynaklarımız şunlardır;
- 1 - Topraklarımız 2 - Sularımız 3 - Madenlerimiz
4 - Ormanlarımız 5 - Turizm kaynaklarımız

» Topraklarımız

- **Toprak**; tarım, hayvancılık ve toprağa dayalı sanayinin (cam, çömlekçilik, seramik, kiremit, tuğla vb.) vazgeçilmez doğal kaynağı olmuştur.

Tarım

- Ülkemiz tarım ürünleri çeşitliliği bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Yetiştirilen tarım ürünleri, ülke ekonomimize önemli katkı sağlamaktadır. **Tarımı geliştirmek ve verimi arttırmak için gübreleme, sulama, ilaçlama, tohum ıslahı, pazarlama imkânlarının artırılması, modern tarım yöntemlerinin uygulanması ve anız yakımı ile nadas uygulamasının engellenmesi** gerekir.

Tarım Ürünlerimiz ve Tarıma Destek Veren Kuruluşlar

- Tarım ve Orman Bakanlığı
- Gazi (Atatürk) Orman Çiftliği
- Toprak Mahsulleri Ofisi
- Tarım Kredi Kooperatifleri
- GAP İdaresi Başkanlığı
- Devlet Su İşleri
- Ziraat Bankası

Hayvancılık

- Evcil hayvanlar yetiştirilerek onların her çeşit ürünlerinden, kimilerinin de güçlerinden yararlanmayı amaçlayan ve geniş anlamda tarımsal yaşamın bir kolu sayılan etkinliğe hayvancılık denir. Ülkemizde coğrafi konuma, değişik iklim tiplerine ve yeryüzü şekillerinin farklılığına bağlı olarak farklı hayvancılık faaliyetleri ortaya çıkmıştır.
- Ülkemizde hayvancılık faaliyetlerinin bölgelere göre dağılımını kısaca şu şekilde özetleyebiliriz.
- **Akdeniz Bölgesi'nde** makilik alanlarda **kıl keçisi**
- **İç ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde** bozkırların geniş yer kaplamasından dolayı **küçükbaş hayvancılık (koyun)**
- **Doğu Anadolu Bölgesi'nde** geniş çayırılık ve meralardan dolayı **büyükbaş hayvancılık**
- **Ege, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde** çiçekli alanlarda **arıcılık**
- **Marmara Bölgesi'nde** dut ağaçlarının fazla olmasından dolayı **ipek böcekçiliği**
- **Karadeniz Bölgesi'nde** deniz, göl ve akarsularda **balıkçılık**
- **Marmara Bölgesi'nde** büyük şehirlere yakın yerlerde nüfusun aşırı fazla olmasından dolayı **kümes hayvancılığı**

» Sularımız

- Türkiye önemli **yer altı** ve **yer üstü su kaynaklarına** sahiptir.
- Ülkemizin Akdeniz, Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi'ne kıyısı bulunmaktadır.
- Ülkemiz Fırat, Dicle, Kızılırmak ve Yeşilirmak gibi önemli akarsulara sahiptir.
- Ülkemizin en büyük gölü olan Van Gölü dünyanın en büyük sodalı gölüdür.
- Ülkemiz jeotermal kaynaklar bakımından dünyada yedinci, Avrupa'da birinci sıradadır.
- Ülkemiz suları ekonomiye şu alanlarda katkı sağlamaktadır.
- Balıkçılık • Su sporları
- Deniz turizmi • Deniz yolu ulaşımı
- Jeotermal enerji (Yer altından gelen sıcak sular)
- Hidroelektrik enerji (Sudan elde edilen enerji)
- Karadeniz su ürünleri avcılığında ilk sırada yer almaktadır.
- Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), bölgedeki su kaynaklarını etkili kullanarak sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel gelişmeyi içeren bir bölgesel kalkınma projesidir.

Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor - 2

Kazanım Ders Notu - 19

» Madenlerimiz

- Ülkemiz hem maden çeşitliliği hem de maden rezervi bakımından zengin bir ülkedir. Ticareti yapılan madenler göz önüne alındığında petrol, doğal gaz dışında maden ihtiyacı bakımından ülkemiz kendi kendine yetebilen bir ülkedir.
- Madenler gerek ham gerekse işletilip satılır ve ülke ekonomisine katkı sağlar. Sanayinin en önemli ham maddesini madenler oluşturur. Bu durum göz önüne alındığında ülkemizde **madene dayalı sanayi kuruluşları da ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır.**
- Ülkemizde cumhuriyetin ilk yıllarında madenleri çıkartmak ve araştırmak amacıyla **Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA)** kurulmuştur. **Ülkemizde maden çeşitliliği bakımından en zengin bölge Doğu Anadolu Bölgesi'dir.**
- Petrol, doğal gaz, taş kömürü, linyit, uranyum gibi madenler enerji üretiminde de kullanılmaktadır. Geleceğin madeni olarak bilinen **bor madeni rezervinin yaklaşık %73'ü ülkemizdedir.**

Ülkemizde Madenlerin Çıkarıldığı Yerler

MADENLER	ÇIKARILDIKLARI YERLER
Linyit	Kütahya, Manisa (Soma), Yatağan, Elbistan
Bakır	Artvin (Murgul), Elazığ (Maden), Kastamonu
Demir	Sivas(Divriği), Malatya, Balıkesir, Kahramanmaraş
Krom	Elazığ (Guleman), Muğla (Fethiye), Denizli
Petrol	Batman (Raman Dağı), Adıyaman, Siirt
Boksit	Konya (Seydişehir), Antalya (Akseki)
Bor	Kütahya, Eskişehir, Balıkesir
Kükürt	Isparta (Keçiborlu)
Taş Kömürü	Zonguldak

» Ormanlarımız

- Ormanla ilişkili doğal kaynakların ağaçlandırma faaliyetleri ve bu faaliyetlerden sonra ormandan gerekli ham maddeyi alarak ihtiyaçlarda kullanmaya **ormancılık** faaliyeti denir.
- Ülkemizde ormanların bölgelere dağılımı yaklaşık olarak şöyledir:

- Ülkemizde ormanların büyük bir bölümü kıyılarda toplanmıştır. **Orman varlığımız en fazla Karadeniz Bölgesi'nde iken en az Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndedir.**
- **Kâğıt, kereste ve mobilya** sanayisinin ham maddesi olan ormanlar, **boya ve ilaç** sanayisinin de başlıca kaynaklarındandır. Tüm bunların yanı sıra ormanlar **arıcılık ve turizm** faaliyetlerinin yapılmasına katkı sağladığı için de ülke ekonomisine katkıda bulunur.
- **TEMA**, her sene düzenlediği ağaçlandırma faaliyetleriyle ülkemizdeki orman alanlarını artırmayı ve erozyonla mücadele etmeyi amaçlamaktadır.

» Turizm Kaynaklarımız

- **Turizm** insanların dinlenmek, eğlenmek, görmek, tanımak amacıyla yaptıkları gezilerdir. **Turizm yapıldığı yere göre ikiye ayrılır;**
 - İç turizm
 - Dış turizm
- **Doğal turizm kaynakları**, doğal etkenlerle oluşan kaynaklardır. **Beşerî turizm kaynakları** ise insan yapımı ya da insanın doğayı düzenlemesiyle oluşmuş kaynaklardır.
- Ülkemiz coğrafi konumunun sağladığı avantaj, ikliminin uygun olması, eski uygarlıkların yerleşim yeri olması, yeryüzü şekilleri ve doğal kaynaklar bakımından zengin olması nedeniyle turizme oldukça elverişli bir ülkedir.
- Sağladığı gelirler sebebiyle turizme ülkemizde **"bacasız sanayi"** denilmiştir.
- Ülkemizde görülen başlıca turizm çeşitleri şunlardır:
 - > Yaz turizmi
 - > Kış turizmi
 - > Yayla turizmi
 - > Din ve inanç turizmi
 - > Kültürel, tarihi turizm
 - > Sağlık, kaplıca turizmi
- Akdeniz ve Ege Bölgeleri her ne kadar yazın çok turist çekse de tüm yıl verileri dikkate alındığında en fazla turistin geldiği bölgemiz Marmara Bölgesi'dir.

Dünyamıza Sahip Çıkalım

Kazanım Ders Notu - 20

» Enerji Kaynakları

- İnsanlar ulaşım, iletişim, aydınlatma, ısınma gibi birçok gereksinimini karşılayabilmek için enerji kaynaklarına ihtiyaç duyarlar.
- Dünyadaki enerji kaynakları oluşumlarına bağlı olarak **yenilenebilir** ve **yenilenemeyen** enerji kaynakları olmak üzere ikiye ayrılır.

» Yenilenebilir Enerji Kaynakları

- Sürekli devam eden doğal süreçlerdeki var olan enerji akışından elde edilen enerjidir. Bu kaynaklar güneş, rüzgâr, jeotermal, hidroelektrik ve biyokütle enerjisidir.

Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Özellikleri

- 1 - Doğada varlığı asla sona ermez.
- 2 - İlk yatırım maliyeti fazladır.
- 3 - Gelecekte yaygınlaşması öngörülmektedir.
- 4 - Temiz enerji kaynaklarıdır.

NOT: Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli dalga enerjisi dışında oldukça yüksektir.

NOT: Doğal dengeyi korumak için yenilenebilir yani tükenmeyen enerji kaynaklarını kullanmalıyız.

» Yenilenemeyen Enerji Kaynakları

- Zaman içerisinde biten ve yerinin dolması çok zor olan fosil kaynaklardan elde edilen enerjidir. Bu kaynaklara petrol, doğal gaz ve kömür örnek gösterilebilir.

Yenilenemeyen Enerji Kaynaklarının Özellikleri

- 1 - Kullanımı doğaya zarar vermektedir.
- 2 - Uzun yıllardır kullanılmaktadır.
- 3 - Doğada sınırlı miktarda bulunmaktadır.
- 4 - Fosil enerji kaynaklarıdır.

NOT: Nükleer enerji için kullanılan uranyum ve toryum gibi madenler de yenilenemeyen enerji kaynakları içerisinde.

- Fosil yakıtlar, yüksek oranlarda karbon içeren kömür, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarından elde edilen yakıtlardır. Bu yakıtlar yenilenemeyen ve doğaya oldukça zarar veren, sera gazı oluşturup küresel ısınmaya neden olan yakıtlardır.

NOT: Ülkemizde en çok kullanılan enerji kaynakları, büyük bir kısmını ithal ettiğimiz doğal gaz ve petroldür. Bu durum ülkemizin enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı hâlde olduğunu göstermektedir.

» Doğal Kaynakların Bilinçsizce Tüketilmesi

- Toprak, su, orman ve madenler tüm canlılar için oldukça önem taşıyan **doğal kaynaklar**dır.
- Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi kuraklık, hava kirliliği, su kirliliği, erozyon, heyelan, gıda yetersizliği ve küresel ısınma gibi sorunlara sebep olmaktadır. Bu sorunlar doğayı ve tüm canlıların yaşamını olumsuz etkilemektedir.
- **Ülkemiz ve dünyada doğal kaynakların yanlış kullanılması ile ilgili örnekler;**
 - Bilinçsizce yapılan sulamalar nedeniyle Konya ve Şanlıurfa Ovaları çölleşmeye başlamıştır.
 - Anadolu sığılası gibi birçok bitki türü, insanların bilinçsizce tahrip etmesi nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.
 - Buzullar küresel ısınmadan dolayı erimektedir.
 - İnsanların su kaynaklarını yanlış kullanmasından dolayı ülkemizde Tuz Gölü, Orta Asya'daki Aral Gölü büyük oranda kurumuştur.
- **Doğal kaynaklarımızı korumak için;**
 - Su kaynaklarını bilinçsizce kullanmamalı ve atıklarla kirletmemeliyiz.
 - Toprağı kimyasal ilaç ve evsel atıklarla kirletmemeliyiz.
 - Fabrikaların havaya, toprağa ve suya karışan atıkları için filtreleme ve arıtma işlemleri yapmalıyız.
 - Fosil yakıtlar yerine yenilenebilir enerji kaynaklarını tercih etmeliyiz.
 - Duyarlı olmaları için insanları bilinçlendirmeliyiz.

Bir Projem Var

Kazanım Ders Notu - 21

» Yatırım ve Pazarlama Projeleri

- Bir yerin coğrafi konumu, iklimi, yeryüzü şekilleri ve ulaşım olanakları doğrudan ekonomik faaliyetleri etkilemektedir. Bu yüzden ekonomik yatırımlar ülkemizin her bölgesinde ve ilinde farklılık göstermektedir.
- Ülkemiz, birçok medeniyetin kurulduğu bir coğrafyada bulunmaktadır. Coğrafi, tarihî ve kültürel özellikleri ülkemizin önemli zenginlikleri arasındadır. Yatırım ve pazarlama projeleri hazırlanırken ilin ya da yörenin **coğrafi**, **tarihi** ve **kültürel** özellikleri de dikkate alınmalıdır.
- Yatırımcıların bir yere yatırım yaparken dikkate alması gereken faktörlerden bazıları da şunlardır;
 - Yatırım yapılabilecek kadar sermaye (para) olması
 - Ulaşım imkanlarının yeterli ve olumlu olması
 - Yatırım yapılacak ham maddeye yakın olması
 - Yeryüzü şekillerinin uygun olması
 - Yeteri miktarda iş gücünün olması

NOT: Yatırım için gerekli tüm koşulların sağlanması esastır. Ancak bazen de birkaç koşul sağlandığında da yatırım yapmak gerekebilir.

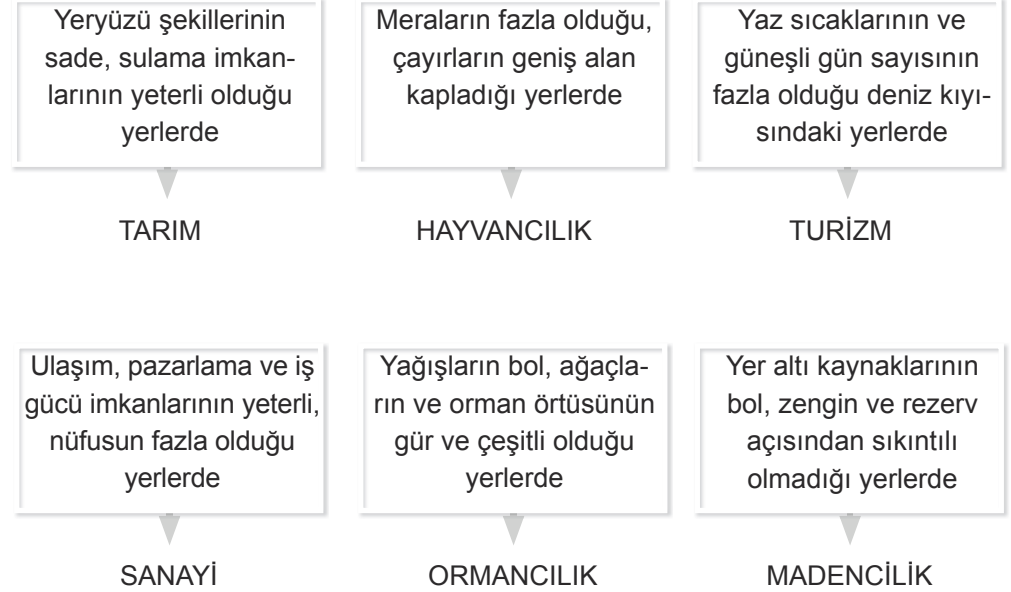
NOT: Yapılan yatırımların kalıcı olabilmesi için **pazarlama** olanaklarının ve **talebin** de olması gerekir.

NOT: Bir yerin **coğrafi özellikleri** ile **nüfus özellikleri** o yerin ekonomik faaliyetlerini etkiler.

- Bir bölgeye yapılan yatırım, sadece yatırım yapan kişiyi değil, o bölgeyi de etkiler.

Örneğin; Batman, cumhuriyetin ilk yıllarında تنها bir şehir iken, bölgede çıkarılan petrol sayesinde insanlar bu şehre iş bulmak için göç etmiş ve böylelikle il olmuştur.

» Coğrafi Özelliklere Göre Yatırım Yapılabilecek Alanlar

» Proje Örneği

PROJE	
Coğrafi Özellikler	Dağlık ve engebeli arazi, yüksek boylu otlar, düşük sıcaklık değerleri
Yatırım Önerisi	Et ve süt ürünleri işletmesi
Pazarlama Önerileri	Uzaklıktan dolayı ürünlerin taşınmasında soğutma sistemli araçların kullanılması Reklam ve ürün tanıtımına ağırlık verilmesi

- Yatırım projesine ait bu bilgilere bakılarak bu tesisin Erzurum - Kars çevresine yapılması daha uygun olacaktır.

Vergilerimizle Aydınlik Yarınlar

Kazanım Ders Notu - 22

» Vergi Nedir?

- Devletin vatandaşlarına hizmet sunmak için **doğrudan doğruya geliri ya da mali olan kişilerden** veya **bazı ürün ve hizmetlerin fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan** herkesten topladığı paraya **vergi** denir.

» Mustafa Kemal'e Göre Vergi Verme Sorumluluğu

- Mustafa Kemal Atatürk "Askerlik nasıl bir vatan borcu ise vergi de vatandaşın ödemesi gereken borcudur." diyerek verginin önemine değinmiştir.

» Anayasamıza Göre Vergi Verme Sorumluluğu

- Anayasamızda "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür." denilerek vergi vermenin bir vatandaşlık sorumluluğu olduğu belirtilmiştir.

» Vergi Çeşitleri

- Vergiler ödeme şekillerine göre **dolaysız** ve **dolaylı** vergiler olarak ikiye ayrılır. Dolaysız vergiler, gelir ve servet üzerinden alınan vergilerdir. Dolaylı vergiler ise satın aldığımız ürünlerden alınan vergilerdir.

Dolaysız Vergiler

- 1 - Motorlu Taşıtlar Vergisi
- 2 - Kurumlar Vergisi
- 3 - Gelir Vergisi
- 4 - Emlak Vergisi

Dolaylı Vergiler

- 1 - Katma Değer Vergisi
- 2 - Taşıt Alım Vergisi
- 3 - Özel Tüketim Vergisi
- 4 - Özel İletişim Vergisi

- Dolaylı vergilerin düzenli toplanabilmesi için bireylerin **alışverişlerinden sonra mutlaka fiş ya da fatura almaları** gerekmektedir.

» Vergi Vermenin Önemi

- Devlet **eğitim, sağlık, adalet** ve **güvenlik** gibi temel ihtiyaçları vergiler aracılığıyla yerine getirmektedir. **Temizlik, yol bakımı, elektrik hizmetleri, içme suyu** ve **kanalizasyon hizmetleri** de yine toplanan vergiler aracılığıyla karşılanabilmektedir.
- Bütün gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de **vergi vermek vatandaşlık görevidir. Vergilerimizi ödeyerek vatandaş olma sorumluluğumuzu yerine getirdiğimiz gibi ülkemizin gelişmesine de katkıda bulunmuş oluruz.**
- Devlet, topladığı vergilerle **halkın refah ve huzurunu arttırdığı** gibi yol, köprü, tünel, liman gibi gelir getirecek hizmetler yaparak da **ülke ekonomisinin gelişmesini sağlar.**

» Vergi Konulu Şiirler

Vergi Nedir?

Yürüdüğümüz yollarda,
İçtiğimiz sularda,
Hepimizin hakkı var.
Karınca kararınca.
Ödediğin vergiler,
Zannetme boşa gider,
Verdiğin her bir kuruş,
Sana geriye döner.
Benim sizlere tavsiyem;
Devlete değer verelim,
Ülkemizi kalkındırmak için,
Vergimizi verelim.

Mine Dikilioğlu

Güçlü Devlet

Uçak, gemi, helikopter
Vergimizden destek bekler.
Dağlıca'da Mehmetçikler
Vergimizden destek bekler.
Okul, cami, üniversite
Canı yanan bin bir hasta.
Kardelenler her gün derste
Vergimizden destek bekler.
Polislerle güvenliğim,
Sanatçımın tüm şenliğim,
Kültürümle öz benliğim
Vergimizden destek bekler.

Merve Bağcı

Nitelikli İnsan, Güçlü Türkiye

Kazanım Ders Notu - 23

» Nitelikli İnsan

- **Nitelikli insan**, işinin gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip olan, işini en iyi şekilde ve istekle yapan, üretime katkı sağlayan kişidir.
- Nitelikli insan olmanın en önemli yolu iyi bir eğitim almaktır.
- Nitelikli insan ülke ekonomisinin de en önemli unsurları arasında yer alır.
- Nitelikli insan oluşturduğu iş olanakları ile işsizlik sorununu azaltır.
- Nitelikli insanın girişimcilik özelliği ön plandadır.

NOT: Bir ülkede kendini geliştirmiş, eğitilmiş, işini doğru yapan nitelikli insan ne kadar çoksa o ülkenin gelişmesi, kalkınması da o kadar hızlı olur.

» Nitelikli İnsanın Sahip Olduğu Bazı Özellikler

- 1 - Hayal gücü yüksektir. Hızlı düşünür.
- 2 - Çağa ayak uydurur ve gelişimlere açıktır.
- 3 - İyi iletişim kurma yeteneğine sahiptir.
- 4 - Kaynakları verimli ve doğru kullanır.
- 5 - İyi bir gözlemcidir. Kararlı ve ısrarcıdır.
- 6 - Çok yönlü düşünür. Çevresindekilere karşı duyarlıdır.

NOT: Nitelikli insan çağa ayak uyduran ve çağın gereksinimleri doğrultusunda hareket eden kişidir. Günümüzün bilgi ve teknoloji çağı olduğu düşünüldüğünde bilgide ve teknolojide kendisini geliştiren kişiler ne kadar çok olursa o ülkenin ekonomik kalkınması daha hızlı olacaktır.

NOT: Çalıştığımız iş kolunda iyi bir eğitim görürsek, zaman içinde kendimizi geliştirmeye devam edersek, bilgide ve tecrübeye birikim sahibi olursak, edindiğimiz bu birikimleri günlük hayatımızda uygularsak yaptığımız işte daha başarılı kişiler oluruz. Bizim başarımızın artması ile ülkenin başarısı artacaktır. Yaptığımız işlerle yeni iş alanları açabilir, işsizliği azaltabilir ve ülke ekonomisinin kalkınmasını sağlayabiliriz.

» Anayasamıza Göre Çalışma Hakkı

- Anayasamıza göre çalışmak hem bir haktır hem de bir vatandaşlık sorumluluğudur. Meslek sahibi birey ürettikçe kazanır, kazandıkça kendine güvenir. Çalışan insan yaptığı üretim, ihracat ve verdiği vergiyle ülkenin kalkınmasına da katkıda bulunur.

» Nitelikli Bir İnsan: Zihni Derin

- Tarihimizde **nitelikli insan tanımına en uygun isimlerden birisi de Zihni Derin'dir**. Zihni Derin, yurt dışında yaptığı araştırmalar sonucunda çay üretimini Karadeniz'de denemiş ve başarılı olmuştur.

Nitelikli bir insan olarak Zihni Derin'in özellikleri

- 1 - Halkalı Ziraat Mektebinden mezun olarak alanında iyi bir eğitim almıştır.
- 2 - Tarım alanındaki gelişmeleri yakından takip etmiş ve yenilikçi fikirleriyle dikkat çekmiştir.

Nitelikli bir insan olarak Zihni Derin'in ülke ekonomisine katkısı

- 1 - Ülkemiz çay ithal eden ülke konumundan çay ihraç eden ülke konumuna gelmiştir.
- 2 - Yaptığı çalışmalar milyonlarca insana ekmek kapısı olmuş ve ülke ekonomisine can vermiştir.

» Nitelikli İnsanların Özelliklerini Yansıtan Deyim ve Atasözleri

■ Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp.	■ Düşüne düşünce görmeli işi, sonra pişman olmamalı kişi.	■ Kabiliyetli çırak, usta-yı geçer.
■ Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.	■ Tuttuğunu koparmak	■ Bugünün işini yarına bırakma
■ Özü sözü bir olmak	■ Ağaç yaşken eğilir.	■ Altın bilezik

Mesleğimi Seçiyorum

Kazanım Ders Notu - 24

» Meslek Nedir?

- **Meslek** belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan sürekli iştir.
- Bir insanın en önemli kararlarından birisi de meslek seçimidir. Çünkü **meslek sadece ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda bir yaşam şeklidir.**
- Her meslek için gerekli olan bilgi, beceri ve kişilik özellikleri birbirinden farklı olabilir. **Onun için seçtiğimiz mesleğin bizim özelliklerimize uygun olması oldukça önemlidir.** Örneğin, kan görünce bayılan birisinin cerrah olması, o kişinin bu mesleği sevmemesine ve o meslekte verimli olamamasına neden olacaktır.

» Meslek Seçiminde Nelere Dikkat Etmeliyiz?

- Seçeceğimiz meslek kişilik özelliklerimize, ilgi ve yeteneklerimize uygun olmalıdır.
- Yapmayı düşündüğümüz mesleğin gerektirdiği eğitimi almalıyız.
- Seçeceğimiz meslek fiziki ve duygusal özelliklerimize uygun olmalıdır.
- Seçeceğimiz mesleğe olan talebi ve mesleğin gelecekteki durumunu araştırmalıyız.

NOT: Meslek seçerken bu meslekte mutlu olup olamayacağımız veya gelecekte iş bulup bulamayacağımızı düşünmeliyiz.

NOT: Meslek seçiminde dikkat etmemiz gereken en önemli kural mesleğin ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerimize uygun olmasıdır.

NOT: İlgi, yetenek ve değerler meslek seçiminde etkili olmaktadır. Örneğin canlılara ve doğaya ilgisi olan bir öğrenci zoolog, veteriner ya da ziraat mühendisi olabilir.

» İlgi Alanları, Yetenek ve Değerler

- Toplumun farklı ihtiyaçları bulunmaktadır. Aynı zamanda da insanların **ilgi alanları, yetenek ve değerleri** çok farklıdır. Bunun sonucunda meslekler ortaya çıkmış ve çeşitlenmiştir.

İlgi Alanları	Yetenekler	Değerler
Sosyal Bilimler	Sözel Yetenekler	Yardımlaşma
Fen Bilimleri	Matematiksel Yetenekler	Dayanışma
Ticaret	Müziksel Yetenekler	Kariyer Yapma
Edebiyat	Araştırma- İnceleme	Estetik
Güzel Sanatlar	İkna Yeteneği	Kazanç Elde Etme
Canlılar - Doğa	Sosyal İlişkiler	Vatanseverlik
Spor	Liderlik	
	Bedensel Yetenekler	

- Örneğin ressamlık mesleğinin ilgi alanı güzel sanatlar, yeteneği bedensel yetenek, değeri ise estetikdir.

» Ortaöğretim Kurumları (Liseler)

- Meslek seçimi daha çok ortaöğretim yıllarında şekillenmeye başlamaktadır. Ülkemizdeki ortaöğretim kurumlarını şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Anadolu Liseleri	Anadolu İmam Hatip Liseleri	Çok Programlı Anadolu Liseleri	Fen Liseleri	Güzel Sanatlar Liseleri	Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri	Sosyal Bilimler Liseleri	Spor Liseleri
------------------	-----------------------------	--------------------------------	--------------	-------------------------	------------------------------------	--------------------------	---------------

6.SINIF 6.ÜNİTE DERS NOTLARI

Nasıl Bir Yönetim?

Kazanım Ders Notu - 25

» Demokrasi ve Demokrasinin Temel İlkeleri

- Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi esasına dayanan bir yönetim şeklidir. Demokratik yönetimlerin dayandığı bazı temel ilkeler vardır. Bu temel ilkeler zamanla tüm demokratik yönetimlerin ortak özelliği haline gelmiştir. Demokrasinin temel ilkelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Milli Egemenlik

Yönetme yetkisinin millete verilmesidir. Millet, egemenliğini seçimlere katılarak kullanır. Millet bu hakkını geçici olarak seçtiği cumhurbaşkanı ve milletvekilleri aracılığıyla kullanır.

Özgürlük

İnsanların anayasal ve yasal sınırlar içinde kalmak şartıyla başkalarının özgürlüğünü engellemeden istediklerini düşünebilmesi ve istediklerine inanabilmesidir.

Katılım

Halkın yöneticilerini seçtikten sonra onların yönetimle ilgili kararlarını etkileyebilmesi ve gerektiğinde değiştirmesinde etkili olabilmesidir.

Çoğulculuk

Farklı görüşlere, anlayışlara, inanışlara saygı gösterilmesidir. Farklı fikirlerin yönetime yansımastır.

Çoğunluk

Seçimlerde en çok oyu alan kişinin ya da partinin ülkeyi millet adına idare etme hakkına sahip olmasıdır.

Eşitlik

Tüm vatandaşların kanunlar önünde aynı haklara sahip olmasıdır.

- Demokratik yönetimlerde insan haklarına saygı esastır. Bu nedenle temel hak ve özgürlükler anayasa ile güvence altına alınmıştır.
- **NOT:** Dünya üzerindeki tüm uluslar yönetimde söz sahibi olmak için büyük uğraşlar vermiştir. Bizim toplumumuzda da demokrasiye geçiş çok kolay olmamıştır. Atatürk, demokrasinin temeli olan milli egemenliği yerleştirmek için büyük mücadeleler vermiştir.

» Yönetim Biçimleri

- Tarih boyunca devletlerin yönetim biçimleri ve hakimiyet kaynağı farklı olmuştur. Tarihte uygulanan bazı önemli yönetim şekilleri şunlardır;
 - Cumhuriyet
 - Monarşi
 - Oligarşi
 - Teokrasi

» Cumhuriyet

- Halk ülke yönetiminde söz sahibidir.
- Demokrasi ile ilişkilendirilebilecek yönetim biçimidir.
- Halk yöneticilerini belli bir süreliğine seçer.
- Halk kanunlar önünde eşit haklara sahiptir.
- İnsan hak ve hürriyetlerinin en iyi korunduğu yönetim biçimidir.

» Monarşi

- Yönetme yetkisi tek kişinin elindedir.
- Yöneticinin emirleri kanun sayılır ve yönetici yargılanamaz.
- Bir yönetici ülkeyi ömür boyu yönetir.
- Siyasi otorite miras yoluyla bir kişinin elinde toplanmıştır.
- Seçme ve seçilme hakkı yoktur.

» Oligarşi

- Yönetme yetkisi bir grubun ya da küçük bir azınlığın elindedir.
- Ülke yönetiminde görev alan kişiler seçkin bir zümre tarafından atanır.
- Siyasi gücü elinde tutan grup, devletin tüm kurumlarını kontrol altında tutar.

» Teokrasi

- Dini kurallar devlet yönetiminde etkilidir.
- Yasama, yürütme, yargı güçleri dini kurallara bağlı kalmak zorundadır.
- Devlet yönetiminde görev alanlar yaptıkları tüm işleri Tanrı adına yaparlar.
- Hakimiyetin Tanrı'ya ait olduğu kabul edilir.

Üç Kuvvet

Kazanım Ders Notu - 26

» Üç Kuvvet

- Demokratik ülkelerde ülkeyi yönetenler, devlet içinde işlerin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için çeşitli görev ve sorumlulukları üç ana güce dağıtmıştır. Bunlar yasama, yürütme ve yargıdır.

» Yasama Yetkisi

- **Yasama** devletin yasa (kanun) yapma, değiştirme ve yürürlükten kaldırma yetkisidir. **Ülkemizde kanun yapma yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir.**

Yasama yetkisi anayasada şu şekilde ifade edilmiştir:

MADDE 7 : "Yasama yetkisi Türk milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir. Bu yetki devredilemez."

- Anayasaya göre, TBMM üyeleri genel oyla seçilen milletvekillerinden oluşur. Bu vekiller sadece seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil bütün milleti temsil ederler.

TBMM'nin görev ve yetkilerinden bazıları şunlardır;

- Kanun yapmak, değiştirmek ve kaldırmak
- Genel ve özel af ilanına karar vermek
- Para basılmasına karar vermek
- Savaş ilanına karar vermek
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, 600 milletvekilinden oluşur. Bu milletvekilleri 5 yılda bir yapılan ve halkın seçtiği genel seçimlerde belli olur.
- TBMM Genel Kurulunda görüşülen kanun teklifleri, yeterli çoğunlukta oy aldıklarında artık "**kanun**" çıkmış olur.

» Yürütme Yetkisi

- **Yürütme**, meclisin yaptığı yasaları uygulamadır. Başka bir ifadeyle kanunlar çerçevesinde ülkenin yönetilmesidir. **Yürütme yetkisi ve görevi, cumhurbaşkanı tarafından anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.**
- **Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinden bazıları şunlardır;**
 - Cumhurbaşkanı devletin başıdır.
 - Milletlerarası antlaşmaları onaylar ve yayımlar.
 - Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları atar ve görevlerine son verir.
 - TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

» Yargı Yetkisi

- **Yargı**, toplum hayatında ortaya çıkan hukuka aykırılıkları belirleme, uyuşmazlıkları çözme ve yasalara uymayanları cezalandırmaktır. Yargının amacı hukuk düzeninin gerçekleştirilmesi ve korunmasıdır. **Yargı yetkisi bağımsız ve tarafsız mahkemelerce yürütülür.**
- **Ülkemizde Yüksek Mahkemeler**

Anayasa Mahkemesi	Danıştay	Yargıtay
Anayasada yazılı temel hak ve özgürlükleri korumak ve TBMM tarafından çıkarılan kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemekle yetkili olan üst mahkemedir.	Yürütme yetkisine sahip organlara yardımcı olan inceleme, danışma ve karar organıdır. İdari yani yönetim ile ilgili davaların son inceleme yeridir.	Adliye mahkemeleri tarafından verilen kararların son inceleme yeridir. Adliye mahkemeleri, kişiler arasındaki sorunlara bakan (adli davalar) mahkemelerdir.

» Kuvvetler Ayrılığı (Güçler Ayrılığı)

- Devletin gücünün ve görevlerinin yasama, yürütme ve yargı organları arasında dağılmasına **kuvvetler ayrılığı ya da güçler ayrılığı** denir. Başka bir deyişle kuvvetler ayrılığı yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirlerinin görev alanlarına müdahale etmeden ayrı ayrı çalışmasıdır.

NOT: Demokratik devletlerde güçler ayrılığı anlayışı uygulanır.

Yöneticilerimiz ve Biz

Kazanım Ders Notu - 27

» Yönetimin Karar Alma Sürecini Etkileyen Unsurlar

- Ülke yönetiminde her ne kadar yöneticiler söz sahibi olsa da bu hakları sınırsız değildir. Ülke yönetiminde ve yöneticilerin karar almalarında kanunlar çerçevesinde **siyasi partiler**, **sivil toplum kuruluşları**, **medya** ve **bireyler** etkili olan güçlerdir.

NOT : **Kamuoyu**, bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesidir. Siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, medya ve bireyler çalışmalarıyla kamuoyu oluşturabilirler.

» Siyasi Partiler

- Siyasi görüşlerini ve programlarını devlet yönetimine uygulayabilmek için seçim yoluyla yönetime gelmeye çalışan teşkilatlara **siyasi parti** denir.
- Halkın düşüncelerini, isteklerini, şikayetlerini doğrudan meclise taşıyabildiklerinden yönetimin karar alma sürecini etkileyip kolaylaştırabilirler.
- Ülke yönetimine gelerek vatandaşların en yüksek refah düzeyine erişmelerini sağlamaya çalışırlar.
- Toplumsal refahı için çözüm önerileri sunarlar. Yöneticiler ile halk arasındaki bağlantıya katkı sağlarlar.

» Sivil Toplum Kuruluşları

- Devletin dışında birtakım siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyetleri yürüten gönüllü kuruluşlara **sivil toplum kuruluşu** adı verilir.
- Hukuk devleti uygulamalarının desteklenmesine ve demokratik hakların geliştirilmesine katkı sağlarlar.
- Toplumsal gelişmesinde, aydınlanmasında ve korunmasında, bazı sorunların çözümünde önemli bir rol üstlenmektedirler.
- Vatandaşlık bilincinin geliştirilmesine, kamuoyu oluşturmak suretiyle bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmaktadır.

» Medya

- Gazete, dergi, radyo, televizyon ve genel ağ gibi kitle iletişim araçlarına medya denir. Medyanın topluma yönelik birtakım görevleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır;
 - ✓ Toplumsal değer ve amaçların belirginleşmesine yardımcı olma
 - ✓ Bilgi ve eğitim düzeyinin yükselmesine yardımcı olma
 - ✓ Kültürün geliştirilmesine ve bireyin eğlenmesine katkıda bulunma
- Günümüz koşullarında medya, insanları çeşitli yollarla etkileyip yönlendirebilmektedir.
- Medya, yöneticilerin yaptıkları işleri halka duyururken halkın istek ve şikayetlerinin de yöneticilere ulaştırılmasına katkı sağlar.
- Medya yasama, yürütme ve yargı güçlerinin çalışmalarını izleme, eleştirme ve halkı bilgilendirme görevini yapmaktadır.

NOT : Medyada yer alan haberler, düşünce ve eleştiriler yöneticilere uyarıcı etki yaparak hizmetlerin daha sağlıklı işlenmesini sağlar.

NOT : Medyanın kamuoyu oluşturmadaki etkisine verilebilecek en güzel örneklerden birisi de Kurtuluş Savaşı'dır. **Atatürk kitle iletişim araçlarının kamuoyu oluşturmadaki rolünün farkındaydı.** Bunun için Milli Mücadele yıllarında halkı bağımsızlık fikri etrafında örgütlemek ve bilinçlendirmek için gazetelerin kurulmasına öncülük etmiştir.

» Bireyler

- Bireyler seçme ve seçilme haklarını kullanarak toplu ve bireysel eylemler, gösteriler yaparak yönetime doğrudan veya dolaylı olarak etki edebilirler.
- Bireyler toplumsal bir sorunu kendilerine verilen haklar doğrultusunda demokratik bir tutum izleyerek çözmek için yöneticileri harekete geçirebilirler.

Hayatın İçinde Demokrasi

Kazanım Ders Notu - 28

» Toplumsal Hayatımızda Demokrasinin Önemi

- Bir toplumda insanların farklı düşüncelere sahip olması o topluma zenginlik katar. Demokratik bir toplumda insanlar birbirlerinin farklı düşüncelerine saygı gösterirler. Demokratik ülkelerde toplumsal yaşam eşitlik, hak ve adalet üzerine kuruludur. Toplumsal düzenin korunması için insanların birbirlerinin hak ve özgürlüklerine saygı duymaları gerekir.
- Toplumsal hayatı paylaşan insanların bir arada huzur içinde yaşayabilmeleri için belli bir düzene ihtiyaç vardır. Bu düzeni sağlayan bazı kurallar yazılıdır, bazı kurallar ise yazılı değildir. Örneğin, görgü kuralları yazılı değilken hukuk kuralları yazılıdır. Toplum hayatını düzenleyen hukuk kurallarına herkes uymak zorundadır.
- Demokratik değerleri benimsemiş toplumlar;
 - 1 Özgür, eleştirel düşünen bireylerden kuruludur.
 - 2 Eğitimli bireylerden oluşan bir toplum oluşturmayı amaçlarlar.
 - 3 Birbirlerine saygı duyar ve düşüncelerini özgürce ifade edecek ortamlar sağlar.
 - 4 Bir haksızlık olduğunda sessiz kalmazlar ve hakların aranmasını sağlarlar.
- Demokratik toplumlarda vatandaşlar yöneticilerini belirlemek için seçim yapar. Eğer vatandaşlar seçtikleri kişilerin yönetimini beğenmez ve istemezlerse bir sonraki seçimde farklı adaylara oy vererek değiştirebilirler. **Seçimde en çok oyu alan kişi ya da parti yönetime gelir. Böylece demokrasinin katılım, seçme seçilme, çoğunluk, çoğulculuk gibi temel ilkeleri uygulanmış olur.** Bu yolla halk yönetime katılır. Seçilen yöneticiler anayasada belirtilen süre içinde görevlerini yaparlar. **Eğer vatandaşlar bu seçilen kişileri istemezlerse bir sonraki seçimde farklı adaylara oy vererek değiştirebilir.** Yani seçimle gelen yöneticilerin değiştirilebilmesinin şartı yine seçimdir, vatandaşların iradesidir.

NOT : Demokratik toplumlarda vatandaşlar seçimlerde oy vererek **katılım hakkı** ve **seçme hakkını** kullanmış olurlar.

» Şanlı Direniş

- Ülkemiz demokrasi ile yönetilmektedir. Buna göre ülke, yönetiminde görev alanların değişmesi sadece seçimlerle olur. Ancak bazı dönemlerde darbeler yapılarak demokrasiye müdahale edilmiş, yönetime zorla el konulmuştur. Bu duruma benzeyen bir darbe girişimi 15 Temmuz 2016 günü yaşandı. Demokrasiyi özümsemeyen ve Türk ordusunun içine sızmış terör örgütü mensupları millî iradeyi ve demokratik kuralları hiçe sayarak anayasal düzeni yıkıp ülke yönetimini ele geçirmek istediler.
 - 15 Temmuz gecesinde darbeciler Boğaziçi Köprüsünü ve önemli yolları tanklarla kapattılar.
 - TRT'yi ele geçirip darbeyi haklı göstermeye çalışan yayınlar yaptılar.
 - Cumhurbaşkanına suikast teşebbüsünde bulunmak istediler.
 - TBMM'yi, Cumhurbaşkanlığı Külliyesini, polis karargâhlarını ve Millî İstihbarat Teşkilatının binalarını uçaklarla bombaladılar.
 - Bu darbe girişimi karşısında cumhurbaşkanımızın çağrısıyla halk, darbecilerin toplanına, tüfeklerine, tanklarına, uçaklarına karşı canı pahasına sokağa çıkarak tehlike oluşturabilecek yerleri kuşattı ve cumhuriyete, devletin bütünlüğüne sahip çıktı.
 - Bu birlik ve beraberlik gerek yurt içinde gerekse yurt dışında birliğimize ve devletimizin bütünlüğüne yönelik amaçları olanlara büyük bir mesaj verdi.
- 15 Temmuz günü Türk milleti bağımsızlığına göz diken iç ve dış düşmanlara karşı Kuvayimillîye ruhunu bir kez daha göstermiş oldu.
- Ülkemizin birliğine, vatanımızın bölünmezliğine, millet egemenliğine tehdit oluşturan kalkışmanın yaşandığı 15 Temmuz **“Demokrasi ve Milli Birlik Günü”** olarak kabul edilmiştir.

Haklarımın Bilincindeyim

Kazanım Ders Notu - 29

» Temel Hak ve Ödevler

- İnsan olarak doğuştan itibaren sahip olduğumuz haklar vardır. **Bu temel haklarımız ve ödevlerimiz anayasa ile güvence altına alınmıştır.**

NOT: Hak ve sorumlulukların devlet tarafından anayasalarla koruma altına alındığı toplumlarda bireyler kendilerini daha güvende hisseder.

- Haklarımız ve özgürlüklerimiz kasten ihlal edildiğinde demokratik hakkımızı kullanarak gerekli kurumlara başvurabilir ya da görevli kişilerle iletişime geçerek sorunların çözümünü talep edebiliriz.

- Bazı haklarımız doğuştan itibaren bizimle iken, bazıları sonradan bize verilebilir. **En temel hakkımız yaşama hakkıdır.** Bu hakkımız olmadan diğer haklarımızı kullanamayız. **Bazı haklar aynı zamanda ödevimizdir. Örneğin seçme hakkı.**

- Anayasamızda temel hak ve hürriyetler üç ana başlıkta yer almıştır;

1 - Kişi Hak ve Ödevleri

2 - Sosyal ve Ekonomik Haklar ile Ödevler

3 - Siyasi Haklar ve Ödevler

» Kişi Hak ve Ödevleri

- Yaşama hakkı
- Kişi dokunulmazlığı hakkı
- Özel hayatın gizliliği
- Konut dokunulmazlığı hakkı
- Haberleşme hürriyeti
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce ve kanaat hürriyeti

» Sosyal ve Ekonomik Haklar

- Eğitim ve öğrenim hakkı
- Çalışma ve sözleşme hürriyeti
- Konut hakkı
- Sosyal güvenlik hakkı
- Sendika kurma hakkı
- Grev hakkı
- Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması hakkı

» Siyasi Haklar ve Ödevler

- Seçme seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı
- Vatandaşlık hakkı
- Vatan hizmeti ve vergi ödevi
- Dilekçe hakkı

» Bazı Hak ve Ödevlerimizi Açıklayalım

Yaşama Hakkı

En temel hakkımız yaşama hakkıdır. Çünkü bu hakkımız olmadan diğer haklarımızı kullanamayız.

Kişi Dokunulmazlığı Hakkı

Bu hakkın bir gereği olarak bir kişinin isteği olmadan ya da yasalarla belirtilen durumlar dışında vücut bütünlüğüne dokunulamaz.

Seçme Seçilme Hakkı

Demokrasinin temel ilkelerinden olan seçme seçilme yani ülke yönetimine katılmak en temel vatandaş haklarından. Ülkemizde milletvekili seçme ve seçilme yaşı 18'dir.

Vatan Hizmeti ve Vergi Ödevi

Askerlik yapmak, vergi vermek, kanunlara uymak ve seçimlerde oy kullanmak vatandaşlık görevlerimizdendir.

Eğitim ve Öğrenim Hakkı

Herkes kişisel özelliklerine, isteğine ve başarılarına göre çeşitli okullarda okuyabilir. Eğitim hakkı engellenemez.

Özel Hayatın Gizliliği Hakkı

Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Dilekçe Hakkı

Karşılaşılan herhangi bir sorunun çözümü için yetkili makamlara dilekçe ile başvurabilir. Bu uygulama kurumlar ile vatandaş arasındaki en etkili ve resmi iletişim biçimidir.

Konut Dokunulmazlığı Hakkı

Anayasaya göre kimsenin konutuna kanuni zorunluluklar dışında izinsiz girilemez.

Kadın ve Toplum

Kazanım Ders Notu - 30

» Dünden Bugüne Türk Kadını

- **Eski Türklerde kadına büyük değer verilirdi.** Devlet yönetiminde hakanın yanında eşi olan hatun da etkili idi. Hakan ile hatun yabancı ülkelerin temsilcilerini beraber kabul ederdi. Hatun çeşitli törenlerde, siyasi meclislerde hakanın yanında bulunurdu. Hatun gerektiğinde “Türkan” unvanı ile devleti idare ederdi.
 - Türkler, Müslüman olduktan sonra da hatunlar önemli bir konumdaydı. İlk Müslüman Türk devletlerinde hatunların özel askeri birliklerinin olması bu durumu kanıtlar.
 - Türkiye Selçukluları ve Danişmentlilerde devlet yönetiminde kadınlar önemli rol oynamıştı. Osmanlı sarayında olduğu gibi sultanların yaşı küçük olduğu zaman yönetimde anneleri etkili olmuştu. Türkiye Selçuklularında I. Kılıçarslan’ın hanımı **Ayşe Hatun**, II. Kılıçarslan’ın kızı **Gevher Nesibe Hatun** toplumda sözü geçen kadınlardandı.
 - Kadınların teşkilatlanıp gelişmesi için Ahi Evran’ın eşi Fatma Bacı, dünyanın ilk kadın teşkilatı olan “**Bacıyan-ı Rum**” teşkilatını yani “**Anadolu Kadınlar Birliği**ni” kurmuştur.
 - Ülkemizde kadın hakları konusunda ilk çalışmalar 19. yüzyılda yapılmıştır. Tanzimat döneminde kadınlara sınırlı da olsa bazı haklar tanınmıştır. 1843 yılında kadınlar ebelik eğitimi almaya başladılar. 1913 yılından itibaren kadınlar devlet memuru olmaya başlamıştır.
 - **Gerek Birinci Dünya Savaşı gerekse Kurtuluş Savaşı sırasında** Türk kadını kahramanca üstüne düşen görevleri ve fedakârlığı yerine getirmişti. **Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte** Atatürk ve TBMM, kadınların bu fedakârlıklarını unutmadı. **Cumhuriyetle birlikte yönetimde, toplumsal ve ekonomik alanlarda kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması için birçok çalışma ve yenilik yapıldı.**
- NOT :** Kadınlar, **Medeni Kanun**’la (1926) meslek, mülkiyet edinme, boşanma, mirastan eşit pay alma, şahitlik gibi toplumsal ve ekonomik konularda erkeklerle eşit haklar elde etmiştir.

- **Türk kadını;**
 - 1930’da ilk kez **belediye seçimlerinde** seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir.
 - 1933’te **muhtarlık seçimlerinde** seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir.
 - 1934’te **milletvekili seçme ve seçilme** hakkını elde ederek erkeklerle siyasi konularda eşit haklara sahip olmuştur.
- NOT:** Türk kadını siyasi haklarına birçok ülkeden önce kavuşmuştur. **Kendi alanında ilk olan kadınlarımızdan bazıları şunlardır;**
- Sadiye Ardahan (İlk kadın belde belediye başkanı)
 - Gül Esin (İlk kadın muhtar)
 - Lale Aytaman (İlk kadın vali)
 - Türkan Akyol (İlk kadın bakan)
 - Tansu Çiller (İlk kadın başbakan)
- **Türk kadınları günümüzde yönetimde, toplum hayatında önemli bir role sahiptir.** Kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımı ortadan kaldırılmış ve bu eşitlik yasalarla koruma altına alınmıştır.
 - Toplumsal yaşamda iş, meslek edinme, yönetme gibi alanlarda kadınlara, çocuklara ayrıcalık tanımaya, onların toplumun öteki kişileriyle eşit bir duruma gelebilmelerinin yollarını açmaya **pozitif ayrımcılık** denir.
 - Kadınların siyasi, ekonomi ve toplumsal alanlarda daha fazla temsil edilebilmesi ve toplum hayatı içinde daha fazla yer bulabilmesi adına bireyler ve devlet tarafından pozitif ayrımcılık yapılmalıdır.
- NOT :** Ülkemizde kadınlara **pozitif ayrımcılık yapma, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil hakkını tanıma** gibi olumlu tutum ve davranışlar sergilendiği gibi **kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı** gibi olumsuz tutum ve davranışlar sergileyen kişiler de görülmektedir. Hem bireyler hem de devlet kadınlara yönelik olumlu tutum ve davranışların arttırılmasını sağlamalı, şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz tutum ve davranışların yok edilmesi için çaba göstermelidir.